

تحلیل عوامل مؤثر بر توسعه محله‌ای در شهر زاهدان با رویکرد راهبردی - مشارکتی

حمیدرضا رخشانی نسب

استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران

محمد خیری^۱

گروه مدیریت مالی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۱۰/۱۰ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۱۰/۱۲

چکیده

شهر به عنوان پدیده‌ای پیچیده و پویاست که در گذر زمان، همواره دچار تحولات کالبدی، اجتماعی، اقتصادی و حتی سیاسی و فرهنگی می‌شود. در نتیجه‌ی رشد سرسام آور شهرها، مدیریت شهری به علت فقدان منابع و زمان لازم برای پاسخگویی به نیازهای فزاینده شهروندان، دچار معضلی گردیده که رهایی از آن را تنها در چارچوب راه حل‌های نوین می‌توان یافت. در این میان برنامه‌ریزی راهبردی می‌تواند به عنوان رویکردی نوین جهت رفع این معضل مطرح می‌گردد. هدف از انجام پژوهش حاضر، برنامه‌ریزی راهبردی برای توسعه فضایی محله‌های شهر زاهدان می‌باشد که ابعاد اجتماعی- فرهنگی، اقتصادی و کالبدی در آن مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته است. روش تحقیق در این پژوهش، توصیفی- تحلیلی است که با استفاده از داده‌های اسنادی و مطالعات میدانی و بهره‌گیری از روش SWOT انجام شده است. نتایج پژوهش بیانگر آن است که وجود اراضی بایر وسیع و مناسب و فاقد کاربری در سطح شهر به عنوان اولویت اول در توسعه فضایی محله‌های شهر زاهدان مطرح می‌باشد. توجه به فقر شدید فضای سبز و مراکز تفریحی و گذران اوقات فراغت در سطح محله‌ها، می‌تواند عاملی مهم در راستای توسعه فضایی محله‌ها در سطح شهر زاهدان قلمداد شود.

واژگان کلیدی: راهبرد، برنامه‌ریزی راهبردی، تحلیل استراتژیک، زاهدان.

مقدمه

امروزه شهرها در اقصی نقاط جهان با شرایطی متغیر و پیچیده روبرو هستند. افزایش انتظارات مردم از سیستم‌های مدیریتی شهرها، نوآوری در فن‌آوری و کمبود منابع مالی شهرداری‌ها، محیط زندگی شهرها را دچار مشکلات متعدد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و کالبدی نموده است؛ به طوری که تغییر و تحولات سریع در زمینه مسائل مذکور، ناتوانی مدیریت شهری و رویکردهای موجود مدیریت، برنامه‌ریزی توسعه شهری را جهت حل این مشکلات موجب شده است.

در حال حاضر، راه حل‌های متداول در برنامه‌ریزی توسعه شهری که از طرف سازمان‌های شهری برای رویارویی با این تغییرات اتخاذ می‌شوند، به لحاظ زمانی از اعتبار نسبی بالایی برخوردار نبوده و اکثر راه حل‌ها معطوف به گذشته می‌باشند و غالباً به دور از مردم و یا بخش خصوصی تدوین می‌شوند؛ در حالی که این راه حل‌ها باید بتوانند با توجه به نیازهای زمان حاضر در کاهش مشکلات وضع موجود شهرها مؤثر واقع گردند. بنابراین تهیه برنامه‌های واقع‌گرا و قابل اجرا با رویکردهای نوین برنامه‌ریزی بسیار ضروری است.

یکی از مهم‌ترین این شیوه‌ها، برنامه‌ریزی راهبردی می‌باشد که در جهت مقابله سیستماتیک با معضلات شهری از طریق درک فرصت‌ها، امکانات، تهدیدهای موجود و تخصیص منابع، می‌تواند به سازمان‌های شهری به‌ویژه شهرداری‌ها کمک مؤثری نماید. علاوه بر این، برنامه‌ریزی راهبردی به عنوان ابزار کلیدی برای دستیابی به آینده-ای بهتر در ابعاد اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و کالبدی به شمار می‌رود.

برنامه‌ریزی راهبردی از جمله روش‌هایی است که متناسب با نوع تغییرات محیطی ابداع شده و در این نوع از برنامه-ریزی؛ هدف، تعریف و تدوین استراتژی‌هاست (زیاری، ۱۳۸۳: ۲۳۳). افق برنامه‌ریزی راهبردی بلند مدت است و زمینه‌سازی را برای تمام برنامه‌های دیگر در تمام سطوح ترسیم می‌کند (مرادی مسیحی، ۱۳۸۴: ۱۱). طرح مفاهیم نوینی چون توانمندسازی، مشارکت، حکمرانی خوب شهری، توسعه پایدار، رقابتی نمودن شهرها، برنامه‌ریزی استراتژیک، برنامه‌ریزی محله محور و ... نشان دهنده موجی نوین در تفکر برنامه‌ریزی شهری است (حاتمی‌نژاد و فرجی مولایی، ۱۳۹۰: ۵۶). این رویکرد نوین به دنبال بسترسازی در جهت حل مشکلاتی در شهرهاست که از دورن جامعه شهری می‌جوشد و از این رو، به جای پاک کردن صورت مسأله، می‌کوشد آن را حل کند (صرافی، ۱۳۸۱: ۱۲).

شهر زاهدان به عنوان یکی از شهرهای مهم شرق ایران، به لحاظ اقتصادی-اجتماعی و سیاسی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. با توجه به مهاجرپذیری شدید زاهدان، اکثر طرح‌های و برنامه‌های توسعه شهری در این شهر از کارآمدی و موفقیت لازم برخوردار نبوده و همواره جمعیت از پیش‌بینی برنامه‌ها سبقت گرفته است. طرح جامع شهر زاهدان که به عنوان سند توسعه این شهر محسوب می‌شود، نتوانسته در جهت اهداف تدوین شده حرکت نماید. طبق مطالعات ملک‌افضلی (۱۳۷۹) این طرح از لحاظ آینده‌نگری جمعیت، آینده‌نگری اشتغال و نقش غالب اقتصادی، جهات، مراحل و محدوده‌های توسعه پیشنهادی با مشکلات و تنگناهای اساسی روبرو بوده و عدم موفقیت طرح تشدید شده است. علاوه بر این، عدم ارتباط مؤثر و انعطاف‌پذیر بین مدیران سازمان‌های شهری و مردم و نیز عدم ارتباط بین سازمان‌های مختلف شهری بر مشکلات شهر افزوده و زمینه عدم توسعه و نابرابری را در سطح شهر

فراهم کرده است. مسائل مذکور موجب شده تا ساختار فضایی شهر، ساختار هماهنگ، منسجم و کارآمدی نباشد و توزیع امکانات و خدمات بین مناطق و محله‌های مختلف شهر به نحو مطلوبی صورت نگیرد. همچنین عدم توجه به برنامه‌ها و طرح‌های کلان منطقه‌ای، می‌تواند بر عدم موفقیت طرح‌های توسعه شهر زاهدان بیفزاید. بنابراین در پژوهش حاضر با تلفیق برنامه‌ریزی راهبردی و برنامه‌ریزی محله‌ای تلاش می‌شود تا ضمن در نظر داشتن پیشنهادات و برنامه‌های طرح‌های فرادست، نسبت به کاهش اختلاف‌های فضایی در کوچک‌ترین سطح از تقسیمات شهری (محله) به روش استراتژیک اقدام گردد.

مبانی نظری

دستیابی به رفاه و توسعه هدفی است که تمامی شیوه‌های برنامه‌ریزی در جستجوی آن هستند. در واقع وجه اشتراک انواع برنامه‌ریزی در همین نکته است و وجه افتراق آن‌ها در ماهیت و ابزارهایی است که برای رسیدن به رفاه و توسعه به کار می‌برند (صرافی، ۱۳۷۷: ۱۳). به همین دلیل برخی روش‌های برنامه‌ریزی به صورت بلند مدت و برخی کوتاه مدت‌اند و برخی نیز موفقیت‌چندانی به دست نمی‌آورند. امروزه متناسب با تغییرات اقتصادی، سیاسی و فرهنگی، نگرش متفاوتی به مقوله برنامه‌ریزی ایجاد شده است (بدری و نعمتی، ۱۳۸۸: ۶۹).

از پیشروترین شیوه‌های برنامه‌ریزی که در سال‌های اخیر در علوم انسانی رواج یافته، «برنامه‌ریزی راهبردی» است. مشخصه‌های اصلی برنامه‌ریزی راهبردی در سطح اجتماع محلی، معطوف به شناخت نقاط قوت و ضعف و مخاطرات به منظور دستیابی به موضوعات محوری و تعیین اهداف و مقاصد است. رسیدن به اهداف مورد نظر در برنامه‌ریزی راهبردی مستلزم طی کردن چندین مرحله است. مراحل اصلی برنامه‌ریزی راهبردی در اجتماع محلی را می‌توان در هفت بخش دسته‌بندی کرد: ۱) کاوش در محیط زیست، ۲) انتخاب موضوعات محوری، ۳) تدوین اهداف کلان، ۴) تحلیل عوامل درونی و بیرونی، ۵) تدقیق اهداف و راهبردها در هر زمینه، ۶) تدوین برنامه اجرایی و ۷) مراقبت، اصلاح و پیگیری (زیاری، ۱۳۸۳: ۲۳۵). هدف نهایی در برنامه‌ریزی راهبردی آن است که نتایج راهبردها را در سازگاری مناسب با عوامل داخلی و خارجی توسعه دهد (Kurttila, 2000: 42).

از دیدگاه استراتژیک، برنامه‌های شهری در واقع نوعی تصمیم‌تلقی می‌شوند و فرایند تصمیم‌سازی در توسعه و عمران شهرها بر پایه تدوین اهداف، تحلیل و سیاست استوار می‌باشد. این استراتژی‌ها با رهیافت خلاق و مشارکتی، اولویت‌های اساسی و راهبردهای آینده را مشخص می‌سازند (صابری و دیگران، ۱۳۹۱: ۶۲). در واقع استراتژی‌های توسعه شهری با بهره‌گیری از مدل‌های برنامه‌ریزی استراتژیک، دامنه‌ی وسیعی از مسائل مدیریتی، اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی و کالبدی شهرها را در بر می‌گیرد.

با توجه به پیچیدگی‌ها و ماهیت پویای شهرها، شناسایی مسائل راهبردی از مهم‌ترین ضرورت‌ها و پیش‌نیازها برای کارآمدی فرایند تصمیم‌گیری است (حق‌جو، ۱۳۸۳: ۷۷). در حقیقت انتخاب استراتژیک بر مبنای شرایط دورنی و فرصت‌های بیرونی در تدوین استراتژی‌های توسعه شهری بسیار مهم است (مسیحی، ۱۳۸۴: ۱۵).

پیشینه پژوهش

پیشینه برنامه‌ریزی راهبردی به سال‌های ۱۹۴۰ بر می‌گردد و در آن زمان غالباً متخصصین مدیریت و امور اداری به

منظور تصمیم‌گیری و تصمیم‌سازی از این نوع برنامه‌ریزی استفاده می‌کردند. در سال‌های ۱۹۶۰ برنامه‌ریزی راهبردی برای اولین بار در برنامه‌ریزی شهرها و مناطق شهری به‌کار گرفته شد (ملک‌افضلی، ۱۳۸۲: ۳). پس از آن برنامه‌ریزی راهبردی در نقاط مختلف دنیا در برنامه‌ریزی شهرها به‌کار گرفته شد و مبنای تکنیکی و تئوریک آن توسعه پیدا کرد. در ایران از سال ۱۳۷۲ به بعد برنامه‌ریزی راهبردی در حوزه برنامه‌ریزی شهری مطرح گردید. برنامه‌ریزی محله‌ای نیز ریشه در نظریه‌های ازارا پارک، برگس، کلر و موریس دارد. اما امروزه محله در شهرسازی بیشتر با طرح واحدهای همسایگی کلرنس‌پری در سال ۱۹۲۶ شهرت یافته است (پورمحمدی و مصیب‌زاده، ۱۳۸۸: ۵۵). در ایران از سال ۱۳۸۳ به بعد رویکرد توسعه محله‌ای مورد توجه قرار گرفته است.

با توجه به بررسی‌های نگارنده، در زمینه موضوع مورد مطالعه تحقیقات مرتبط و متفاوتی انجام شده است. کشورهای استرالیا و انگلستان، کشورهای حوزه دریای مدیترانه و کنیا از جمله کشورهایی هستند که در زمینه برنامه‌ریزی و مدیریت محلی مطالعاتی را به انجام رسانده‌اند. شیمایا شابییرا (۱۹۹۳) نقش سازمان‌های غیر دولتی را در مدیریت شهری مورد توجه قرار می‌دهد و نشان می‌دهد که هدف مدیریت شهری، تقویت ظرفیت‌های سازمان‌های دولتی و غیر دولتی برای شناسایی جایگزین‌های سیاستی و اجرای آنها با نتایج مطلوب است (شهرداری تهران، ۱۳۸۳: ۳۸). ردل (۲۰۰۲) اظهار می‌دارد که نوع جدیدی از مدیریت محلی یا محله‌ای در حال حاضر در استرالیا در حال تجربه است که افق‌های جدیدی به صورت چارچوب سیاست‌گذاری نوین مطرح می‌کند. این تجربه‌ها تاکنون نتایج امیدبخشی به‌ویژه در چارچوب سیاست‌گذاری در امور مربوط به برنامه‌های محلی یا برنامه‌هایی که درباره اجتماعات محلی یا محله‌های شهری مورد استفاده قرار می‌گیرد، داشته‌اند (Reddel, 2002: 33).

در کشورهای حوزه دریای مدیترانه نیز فعالیت‌هایی مرتبط با موضوع مورد مطالعه صورت گرفته است (UICN, 2002: 14). در انگلستان نیز فعالیت‌های در این زمینه صورت گرفته است. اما تعدادی از محققین مانند خانم سولیوان^۳ دیدگاه انتقادی نسبت به نیات و حتی عملکرد دولت‌های مرکزی بسیاری از کشورها در مدیریت محله‌ای، تمرکززدایی و مشارکت مردم در اداره امور محلی خود دارند. وی معتقد است که فکر مدیریت محله‌ای اصولاً به عنوان عکس‌العملی است در مقابل سیاست‌هایی که از قدرت دولت‌های محلی در زمان تاجر کاسته است (Sullivan, 2003: 16).

ون‌جیک^۴ (۲۰۰۴) استدلال می‌کند که یک عنصر کلیدی مدیریت شهری، ایجاد شهرهایی رقابتی، عادلانه و پایدار از طریق هماهنگی و یکپارچه‌سازی بخش‌های عمومی و خصوصی برای مقابله با مشکلات عمده ساکنان شهرهاست (شهرداری تهران، ۱۳۸۳: ۳۸). وانگ^۵ و همکاران (۲۰۰۶) در مقاله‌ای تحت عنوان «مدیریت استراتژیک شهری در چین (مطالعه موردی: منطقه توسعه‌ای گوانگجو)» به بررسی برخی از مشکلات در اجرای مدیریت شهری در شهرهای چین و برجسته کردن اهمیت درک مفهومی مدل استراتژیک به صورت جامع برای ارتقاء ظرفیت‌های

^۱- Shima Shabier

^۲- Reddel

^۳- Sullivan

^۴- Wen Jick

^۵- Wang

مدیریت شهری در بافت شهری چین می‌پردازند. این مقاله با تمرکز بر روی منطقه گوانگجو نشان می‌دهد که استفاده از مجموعه‌ای از معیارهای قابل اندازه‌گیری برای سنجش عملکرد مدیریت شهری، در بهبود اجرای مدیریت شهری مفید است (شهرداری تهران، ۱۳۸۳: ۳۸).

در قاره آفریقا، کشور گامبیا نیز تجربه‌های ارزشمندی در رابطه با حکومت محلی و دموکراسی در قالب مدیریت محله‌ای و مشارکت مردم محلی در اداره امور اجتماعات خود دارد. دولت مرکزی گامبیا، کوشش‌ها و اقدامات اساسی به منظور جلب مشارکت هر چه بیشتر اجتماعات محله‌ای در برنامه‌های توسعه محلی و مدیریت در سطوح محله‌ای تاکنون انجام داده است. در هنگام تقدیم بودجه سال ۲۰۰۴ میلادی، دولت مرکزی بخش ویژه‌ای به روند دموکراتیزه کردن جامعه از طریق دو سیاست عمده زیر انجام داده است: نخست، مشارکت دادن اجتماعات محلی در اداره امور محله‌های خود در شهرها و یا روستاهای خود در نواحی روستایی؛ و دوم، اجرای برنامه‌های توسعه فضایی یکپارچه در نواحی گوناگون با مشارکت مردم ساکن در همان نواحی است (شهرداری تهران، ۱۳۸۳: ۳۹).

در ایران نیز در زمینه موضوع مورد مطالعه تحقیقات متعددی انجام شده است. حکمت‌نیا و زنگی‌آبادی (۱۳۸۲) با استفاده از ۲۸ شاخص و با بهره‌گیری از مدل‌های تحلیل عاملی، شاخص ترکیبی توسعه انسانی و مدل ضریب پراکندگی به تحلیل «سطوح پایداری و نابرابری‌های محله‌ای در شهر یزد» پرداخته‌اند. حاجی‌پور (۱۳۸۳) در مقاله‌ای با عنوان «برنامه‌ریزی محله - مبنا؛ رهیافتی کارآمد در ایجاد مدیریت شهر پایدار»، به تبیین نقش و جایگاه «رهیافت محله مبنا» به منظور استفاده از آن در نظام برنامه‌ریزی و مدیریت شهری در ایران پرداخته است. ایمانی جاجرمی (۱۳۸۴) تحولات معاصر مدیریت محله‌های شهری در ایران را با مطالعه موردی «شهرداری محله» بر روی تربت حیدریه انجام داده است. یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد که با وجود انگیزه شهروندان برای مدیریت محله عواملی مانند ماهیت تمرکزگرای نظام برنامه‌ریزی شهری و شکاف میان مدیران و کارشناسان شهری و مردمان عادی، موفقیت این تجربه‌ها را با محدودیت مواجه می‌سازد. نوریان و رضایی (۱۳۸۵) کاربرد ICT ۱ را در برنامه‌ریزی محله‌ای مطرح کرده‌اند و معتقدند که به‌کارگیری ICT در برنامه‌ریزی محله‌ای باعث تقویت رابطه مردم با سازمان‌های دخیل در امور شهری می‌گردد. عزیزی (۱۳۸۵) در مطالعه خود تحت عنوان «محله مسکونی پایدار (مطالعه موردی: نارمک)» اظهار می‌دارد که اصول و معیارهای پایداری محله نظیر هویت، سرزندگی، دسترسی، تنوع و تأمین خدمات و امنیت در حد بالایی در نارمک تحقق یافته است. وارثی و همکاران (۱۳۸۷) به بررسی تطبیقی توزیع خدمات عمومی شهری از منظر عدالت اجتماعی در شهر زاهدان پرداخته و نتیجه می‌گیرند که توزیع خدمات عمومی در فاصله سال‌های ۸۵-۱۳۷۵ در شهر زاهدان نامتعادل‌تر شده و این عدم تعادل در بین مناطق سه‌گانه شهر نیز دیده می‌شود. به اعتقاد ایشان، تنها با ارائه ساز و کار توزیع خدمات برابر و متناسب با نیازهای جمعیتی می‌توان به تعادل در سطح شهر زاهدان رسید. پورمحمدی و مصیب‌زاده (۱۳۸۷) نقش مشارکت محله‌ای را در شهرهای ایران به منظور کاهش آسیب‌های ناشی از زلزله مطرح نموده و با بررسی زمینه‌های مشارکت مردمی در محله‌های شهری، راه‌حلی‌هایی را در جهت ارتقای مشارکت محله‌ای و کاهش آسیب‌های ناشی از زلزله متناسب با آسیب‌پذیری شهرها ارائه نموده‌اند. کریمی و توکلی‌نیا (۱۳۸۸) در مقاله‌ای به بررسی جایگاه توسعه در مقیاس خرد و محله‌ای در

¹ - Information and Communication Technology (ICT)

توسعه پایدار شهری با مطالعه موردی بر روی محله اوین پرداخته‌اند. نتایج مطالعه مذکور بیانگر آن است که در طول مدت تشکیل شورایی محله اوین، برگزاری نشست با مردم و استفاده از تخصص و مهارت‌های ساکنین در اداره محله افزایش یافته و کمک به ایجاد بنگاه‌های کوچک و زودبازده در سطح محله تغییر چندانی نداشته است. توکلی‌نیا و استادی سیسی (۱۳۸۸) به تحلیل پایداری محله‌های کلانشهر تهران با تأکید بر عملکرد شورایی‌ها و با مطالعه موردی بر روی محله‌های اوین، درکه و ولنجک پرداخته‌اند. نتایج این تحقیق بیانگر آن است که محله درکه از پایداری نسبی پایینی برخوردار است. ربانی خوراسگانی و همکاران (۱۳۸۸) به بررسی سرمایه اجتماعی و عوامل مؤثر بر شکل‌گیری آن در سطح محله‌های منطقه ۹ شهر مشهد مبادرت کرده‌اند و نتیجه می‌گیرند که شرکت در مراسم‌های مذهبی، ثبات مسکونی و ویژگی‌های محل زندگی افراد مهمترین عوامل مؤثر بر شکل‌گیری سرمایه اجتماعی هستند. عبداللهی و همکاران (۱۳۸۹) به بررسی نظری مفهوم محله و بازتعریف آن با تأکید بر شرایط محله‌های شهری ایران پرداخته‌اند. یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد که محله مفهومی است که هر یک از حوزه‌های مختلف علمی بنا به زمینه‌های نظری خاص خود، به تعریف و کاربست آن پرداخته‌اند. دارا بودن مرز و محدوده مشخص، حس همبستگی و روابط متقابل میان ساکنان، هویت جمعی و اشتراک اهداف، یکپارچگی فضا و فعالیت، خودکفایی نسبی و جمعیت متناسب از مضامین مشترک در تعریف محله بوده است. زارع شاه‌آبادی و همکاران (۱۳۹۰) به بررسی شاخص‌ها و سطح‌بندی اولویت‌ها در ساماندهی و توانمندسازی محله جنگلده در شهر علی‌آباد کنترل پرداخته‌اند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که عامل تفریحی-درمانی در اولویت نخست ساماندهی، عامل مشارکتی-بهداشتی در اولویت دوم، عامل اجتماعی در اولویت سوم، عامل رضایتمندی در اولویت چهارم، عامل کالبدی در اولویت پنجم، عامل مذهبی-آموزشی در اولویت ششم و عامل اقتصادی در اولویت هفتم قرار دارد که باید در برنامه‌های ساماندهی و توانمندسازی محله جنگلده در نظر گرفته شود.

پژوهش حاضر به دلیل تلفیق دو رویکرد برنامه‌ریزی راهبردی و برنامه‌ریزی محله‌ای (رویکرد راهبردی-مشارکتی) با سایر پژوهش‌های انجام شده متفاوت است.

نوع پژوهش حاضر «کاربردی-توسعه‌ای»، رویکرد حاکم بر آن «راهبردی-مشارکتی» و روش انجام آن «توصیفی-تحلیلی» که به صورت پیمایشی انجام است. سپس با توجه به اطلاعات به دست آمده نسبت به بررسی و تحلیل استراتژیک عوامل مؤثر بر توسعه فضایی محله‌های شهر زاهدان در قالب مدل SWOT (حکمت‌نیا و موسوی، ۱۳۸۵: ۲۹۳؛ دیوید، ۱۳۸۳: ۳۶-۳۵؛ هانگر و ویلن، ۱۳۸۱: ۱۲۲-۱۲۰؛ ابراهیم‌زاده و همکاران، ۱۳۹۰: ۱۲۱؛ هریسون و کارون، ۱۳۸۲: ۱۹۲) اقدام گردید، نقاط قوت و ضعف مورد بررسی و تحلیل قرار گرفتند و در نهایت راهبردهایی از این عوامل به دست آمده و ارائه گردید.

یافته‌های پژوهش

فرآیند برنامه‌ریزی راهبردی توسعه فضایی محله‌های شهر زاهدان

فرآیند برنامه‌ریزی راهبردی توسعه فضایی محله‌های شهر زاهدان با طی فرآیند چهار مرحله‌ای برنامه‌ریزی راهبردی طراحی شده است.

مرحله اول: ارزیابی عوامل خارجی (EFE) و داخلی (IFE)

عوامل خارجی و داخلی تأثیرگذار بر توسعه فضایی محله‌های شهر زاهدان طی چهار گام، با استفاده از ماتریس ارزیابی محیط خارجی و داخلی مورد ارزیابی قرار گرفته است:

گام اول: تعیین عوامل خارجی و داخلی تأثیرگذار بر توسعه فضایی محله‌های شهر زاهدان

پس از بررسی اطلاعات مرتبط، عوامل عمده خارجی و داخلی شناخته شدند و در ماتریس ارزیابی آن قرار گرفتند. تعداد عوامل خارجی ۴۱ عامل تعیین شده است. از این مقدار، ۲۲ عامل نوعی فرصت توسعه فضایی شهر زاهدان به-شمار می‌آیند، و ۱۹ عامل نوعی تهدید برشمرده می‌شوند. ابتدا عواملی که فرصت‌آفرین هستند و سپس آن‌هایی که توسعه فضایی این شهر را تهدید می‌کنند، در این ماتریس قرار می‌گیرند. در این میان ۵۸ عامل داخلی تعیین شده‌اند که نقاط قوت و ضعف توسعه فضایی شهر زاهدان را در بر می‌گیرند. در اینجا نیز نخست ۲۱ نقطه قوت و سپس ۳۷ نقطه ضعف توسعه فضایی شهر زاهدان، در ماتریس قرار داده شده‌اند.

گام دوم: تعیین میزان اهمیت عوامل خارجی و داخلی

در این گام به عوامل فهرست شده در ماتریس عوامل خارجی و داخلی، بر مبنای اهمیت هر کدام، وزنی از یک تا صفر داده شد.

گام سوم: تعیین رتبه عوامل خارجی و داخلی

در این گام به هر یک از عوامل خارجی و داخلی که موجب موفقیت یا ضعف و فرصت یا تهدید توسعه فضایی محله‌های شهر زاهدان گردیده‌اند، رتبه‌ای از ۱ تا ۴ داده شد. این اعداد، میزان تأثیراتی را که هر یک از عوامل در توسعه فضایی محله‌های شهر زاهدان دارند، نشان می‌دهند.

گام چهارم: تعیین امتیاز نهایی عوامل خارجی و داخلی و ارزیابی آن

در این گام، ابتدا وزن هر عامل از عوامل خارجی و داخلی در رتبه مربوط به همان عامل ضرب گردید (ستون ۲ * ستون ۳)، تا امتیاز وزنی هر یک از عوامل به‌دست آید، سپس همه امتیازهای وزنی عوامل خارجی و داخلی جداگانه جمع زده شدند تا مجموع امتیاز نهایی عوامل خارجی و داخلی به‌دست آید جدول شماره (۱).

جدول شماره (۱)، ماتریس عوامل خارجی نظام فضایی توسعه محله‌های شهر زاهدان

رتبه	امتیاز وزنی	عوامل خارجی (EFE): فرصت‌ها (O) و تهدیدها (T)	وزن
۰/۱۵	۳/۸۷	۰/۰۴	O _۱ : ارتباط زودهنگام زاهدان با افغانستان در نتیجه اجرای خط آهن چابهار-ایرانشهر-زاهدان-زابل-مرز میلک
۰/۱۵	۳/۱۵	۰/۰۴۷	O _۲ : لوله‌کشی گاز در زاهدان از خط لوله گاز «صلح»
۰/۱۴	۳/۱۴	۰/۰۴۳	O _۳ : تأمین آب شرب زاهدان از طریق انتقال آب شیرین از زابل به زاهدان
۰/۱۴	۳/۲	۰/۰۴۵	O _۴ : برخورداری از موقعیت چهارراهی و تجاری-خدماتی به عنوان پل ارتباطی بین مرکز کشور، بندر تجاری چابهار، مشهد و نیز کشورهای پاکستان، افغانستان و آسیای مرکزی
۰/۱۲	۳/۱۱	۰/۰۳۹	O _۵ : بالا بودن نسبی شاخص‌های توسعه انسانی در شهر زاهدان در مقیاس منطقه‌ای
۰/۱۱	۲/۹	۰/۰۳۹	O _۶ : وجود زمینه‌های مناسب اجتماعی و فرهنگی برای ارتباط با کشورهای همجوار
۰/۰۷	۳/۱۸	۰/۰۲۲	O _۷ : امکان استفاده از انرژی‌های نو در راستای توسعه پایدار شهری
۰/۰۶	۲/۷۱	۰/۰۲۲	O _۸ : روند رو به تبدیل زاهدان به عنوان یک مرکز رشد منطقه‌ای در ناحیه جنوب شرق ایران
۰/۰۶	۲/۹۲	۰/۰۲	O _۹ : تمایل بسیار زیاد شهروندان به مشارکت در طرح‌ها و برنامه‌های شهری

۰/۰۶	۲/۹	۰/۰۲۱	O _{۱۰} : تمایل نسبتاً زیاد شهروندان به تشکیل NGO جهت کاهش مشکلات محله‌ای
۰/۰۵	۲/۹۴	۰/۰۱۶	O _{۱۱} : بهره‌گیری از پتانسیل باد در جهت تولید انرژی پاک و ارزان
۰/۰۴	۲/۱۲	۰/۰۲۱	O _{۱۲} : نرخ بیکاری نسبتاً پایین شهر زاهدان در مقایسه با سایر نقاط شهری استان
۰/۰۴	۲/۱۲	۰/۰۱۹	O _{۱۳} : موقعیت مناسب شهر زاهدان به لحاظ برخورداری از خطوط ارتباطی زمینی، ریلی و هوایی
۰/۰۴	۲/۷۸	۰/۰۱۵	O _{۱۴} : امنیت اجتماعی شهر زاهدان در مقایسه با سایر نقاط شهری استان
۰/۰۴	۲/۹	۰/۰۱۴	O _{۱۵} : برخورداری از معادن غنی به‌ویژه افیولیت‌ها و عناصر فلزی همراه آنها چون کروم، نیکل، پلاتین، مس، سرب و روی، منگنز و حتی طلا
۰/۰۳	۱/۹۶	۰/۰۱۵	O _{۱۶} : برخورداری از امکانات مناسب ارتباطی در سطح برون‌شهری
۰/۰۳	۲/۰۹	۰/۰۱۳	O _{۱۷} : روند رو به افزایش سهم جمعیتی شهر زاهدان در نظام شهری استان
۰/۰۳	۲/۱۷	۰/۰۱۲	O _{۱۸} : عبور مسیر اصلی فیبر نوری بین‌المللی کشور (جاسک- فچیره) از زاهدان
۰/۰۳	۲/۹	۰/۰۱۲	O _{۱۹} : تنوع فرهنگ‌ها، اقوام و مذاهب در شهر زاهدان
۰/۰۲	۱/۹۲	۰/۰۱	O _{۲۰} : وجود نیروی کار ارزان و فراوان که سرمایه‌مهمی برای رشد اقتصادی زاهدان به‌شمار می‌رود
۰/۰۱	۱/۵۴	۰/۰۰۸	O _{۲۱} : امکان جذب دانشجویان از افغانستان و پاکستان جهت تحصیل در مراکز آموزش عالی زاهدان
۰/۰۱	۱/۵۴	۰/۰۰۷	O _{۲۲} : مرکز گسترش و بالندگی مذهب و فرهنگ شیعه و سنی
۰/۱۴	۲/۵۷	۰/۰۵۳	T _۱ : برخورداری از اقلیم گرم و خشک و نامناسب بودن هوا در اکثر اوقات سال
۰/۱۳	۲/۵۴	۰/۰۵۱	T _۲ : وجود مشاغل غیر رسمی و کاذب از قبیل قاچاق کالا، تهیه و توزیع مواد مخدر و ... به دلیل موقعیت مرزی شهر
۰/۱۲	۲/۱۸	۰/۰۵۷	T _۳ : عدم رشد مناسب جمعیت و خدمات در سطح شهر
۰/۱۲	۲/۲۸	۰/۰۵۲	T _۴ : وابستگی شدید به منابع آب خارج از شهر به‌ویژه آب زابل
۰/۱۱	۲/۱۲	۰/۰۵۲	T _۵ : مرز زمینی ناامن با کشورهای پاکستان و افغانستان به دلیل قرارگیری در مسیر گذرگاه‌های بین‌المللی قاچاق مواد مخدر
۰/۱۱	۲/۱۱	۰/۰۵۱	T _۶ : کیفیت پایین جاده و خط آهن تفتان- کویته در خاک پاکستان (ادامه راه‌آهن زاهدان- میرجاوه در خاک پاکستان)
۰/۰۵	۲/۷۴	۰/۰۱۸	T _۷ : عدم بهره‌برداری مناسب از خط آهن زاهدان- میرجاوه- کویته پاکستان
۰/۰۴	۲/۱۳	۰/۰۱۹	T _۸ : ساختار فضایی متمرکز توسعه در زاهدان
۰/۰۳	۲/۱۸	۰/۰۱۶	T _۹ : افزایش نابرابری‌های اجتماعی- اقتصادی- فرهنگی و کالبدی در سطح منطقه در اثر توجه به شهر زاهدان
۰/۰۳	۲/۱۳	۰/۰۱۵	T _{۱۰} : عدم وجود خاک مناسب جهت توسعه کشاورزی و فضای سبز شهری
۰/۰۳	۲/۱۷	۰/۰۱۴	T _{۱۱} : وجود ناامنی در سطح شهر به دلیل مجاورت با دو کشور پاکستان و افغانستان
۰/۰۲	۱/۲۸	۰/۰۱۹	T _{۱۲} : تمرکز توسعه در زاهدان و عدم توجه به سایر آثار و منابع فرهنگی در نقاط دیگر
۰/۰۲	۱/۴۷	۰/۰۱۶	T _{۱۳} : وجود نابرابری‌های گسترده اجتماعی- اقتصادی و فرهنگی در نواحی پیرامون زاهدان و انتقال آثار منفی آن به درون شهر و حومه‌های آن (مهاجرت، اسکان غیر رسمی، فقر، بیکاری، توسعه بی‌رویه و ...)
۰/۰۲	۱/۶۲	۰/۰۱۲	T _{۱۴} : ساختار سلسله مراتبی قومی و عشیره‌ای حاکم بر مناسبات اجتماعی
۰/۰۲	۱/۷۴	۰/۰۱۲	T _{۱۵} : کم بودن سهم کمک‌های مالی دولت به شهرداری زاهدان
۰/۰۲	۱/۸۱	۰/۰۱	T _{۱۶} : ورزش محدود بادهای ۱۲۰ روزه و افزایش غلظت هوا و گرد و غبار در فصل تابستان
۰/۰۲	۱/۷۷	۰/۰۱	T _{۱۷} : شور بودن منابع آب زیرزمینی در محدوده شهر زاهدان
۰/۰۱	۱/۱۲	۰/۰۱۲	T _{۱۸} : ضعف برنامه‌های تبلیغی و ترویجی درباره مسائل فرهنگی و اجتماعی
۰/۰۱	۱/۲۳	۰/۰۱۱	T _{۱۹} : ناهماهنگی میان طرح‌های فرهنگی، عمرانی، گردشگری، زیست‌محیطی و غیره در سطح شهر زاهدان
۲/۴۸	-	۱/۰۰	جمع

منبع: یافته‌های پژوهش

مجموع امتیاز نهایی عوامل خارجی برای توسعه فضایی محله‌های شهر زاهدان در ماتریس ارزیابی عوامل خارجی، ۲/۴۸ دست آمده است. این امتیاز بدین معنی است که شهر زاهدان تا حدودی توانسته است از عواملی که فرصت یا موقعیت ایجاد می‌کنند، بهره‌برداری نماید و یا از عواملی که موجب تهدید می‌گردند، تا حدی دوری کند.

مجموع امتیاز نهایی عوامل داخلی نیز برای توسعه فضایی محله‌های شهر زاهدان در ماتریس ارزیابی عوامل داخلی، ۲/۵۵ به دست آمده است که آن را هم تا حدودی می‌توان به معنای قوت عوامل داخلی در توسعه فضایی محله‌های شهر زاهدان برشمرد جدول شماره (۲).

جدول شماره (۲)، ماتریس عوامل داخلی نظام فضایی توسعه محله‌های شهر زاهدان

عوامل داخلی (IFE): نقاط قوت (S) و نقاط ضعف (W)	وزن	رتبه امتیاز وزنی
S _۱ : تمرکز ۴۷ درصد درمانگاه‌ها، ۵۵ درصد تخت‌های بیمارستانی، ۵۰ درصد داروخانه‌ها، ۳۳ درصد آزمایشگاه-ها و ۴۰ درصد پزشکان متخصص استان در شهر زاهدان	۰/۰۴۹	۳/۹۴
S _۲ : وجود اراضی بایر و فاقد کاربری وسیع و مناسب در سطح شهر	۰/۰۴۷	۳/۱۲
S _۳ : وجود همبستگی اجتماعی قوی بین ساکنان محله‌ها	۰/۰۴۴	۳/۳۶
S _۴ : استقرار ۷ دانشگاه و مرکز آموزش عالی در زاهدان و تأثیر این مراکز در بافت اجتماعی- فرهنگی شهر	۰/۰۴۴	۲/۹۷
S _۵ : وجود زمینه‌های مناسب برای تأسیس شورایی‌های محله‌ها جهت طرح خواسته‌ها و مشکلات	۰/۰۴۳	۲/۹۷
S _۶ : حمایت سازمان‌ها و نهادهای شهری از تشکلهای غیر دولتی و محلی شهر	۰/۰۴۲	۲/۷۷
S _۷ : جمع‌آوری منظم زباله از سطح معابر محله‌ها	۰/۰۵۱	۱/۰۱
S _۸ : رشد سریع توسعه کالبدی و زیرساخت‌ها در شهر زاهدان	۰/۰۱۶	۲/۷۷
S _۹ : دسترسی اکثر محله‌ها به آب لوله‌کشی	۰/۰۱۵	۲/۹۴
S _{۱۰} : وجود مراکز متعدد ورزشی در سطح شهر و محله‌ها	۰/۰۲۱	۱/۵۹
S _{۱۱} : وجود بلوک‌ها و شهرک‌های جدید با بافت اجتماعی- اقتصادی همگن	۰/۰۱۵	۲/۳۳
S _{۱۲} : افزایش چشمگیر سطوح ورزشی و ارتقاء سرانه ورزشی در سال‌های اخیر	۰/۰۱۵	۱/۸۹
S _{۱۳} : وجود شبکه ارتباطی مناسب در اکثر محله‌های شهر	۰/۰۱۴	۲/۴۷
S _{۱۴} : وجود بافت منظم در توسعه‌های متأخر شهر	۰/۰۱۳	۱/۹۳
S _{۱۵} : نرخ بیکاری نسبتاً پایین در مقایسه با سایر شهرهای استان	۰/۰۱۹	۱/۲۴
S _{۱۶} : وجود خرده‌فروشی و نانوائی در سطح شهر در حد نیاز خانواده‌ها	۰/۰۰۸	۳/۱۲
S _{۱۷} : مشارکت قوی بخش خصوصی در ایجاد خدمات شهری	۰/۰۰۸	۱/۹۲
S _{۱۸} : احداث شبکه و تصفیه‌خانه فاضلاب و استفاده از پساب فاضلاب جهت آبیاری فضای سبز	۰/۰۰۷	۲/۱۳
S _{۱۹} : دسترسی مناسب به ایستگاه‌های اتوبوس و تاکسی	۰/۰۰۶	۲/۱۶
S _{۲۰} : تقویت زمینه‌های ملی‌گرایی و احساس تعلق به فرهنگ ایرانی	۰/۰۰۶	۱/۱۴
S _{۲۱} : دسترسی مناسب محله‌ها به فضا‌های مذهبی	۰/۰۰۵	۱/۷۸
W _۱ : فقر شدید فضای سبز شهری و مراکز تفریحی و گذران اوقات فراغت	۰/۰۰۴	۳/۷۴
W _۲ : کمبود مراکز آموزشی در بخش شرقی و شمال شهر و کیفیت نامناسب مراکز آموزشی موجود	۰/۰۳۸	۳/۸۵
W _۳ : عدم دسترسی مناسب محله‌ها به بیمارستان‌ها و درمانگاه‌ها	۰/۰۳۹	۳/۶۷
W _۴ : توان ضعیف مشارکت ساکنان محله‌ها جهت ارتقاء سطح توسعه فضایی محله‌ها	۰/۰۲۵	۳/۷۸
W _۵ : تمرکز مطب‌ها و ساختمان‌های پزشکان در مرکز شهر و محله خیام	۰/۰۲۳	۳/۷۴
W _۶ : توزیع نامتعادل اماکن ورزشی موجود و در حال احداث در سطح شهر زاهدان	۰/۰۲۸	۱/۵۸
W _۷ : وجود ناهنجاری‌های اجتماعی از قبیل خرید و فروش مواد مخدر، اعتیاد، سرقت و ... در محله‌های شمال، شمال‌شرق و غرب زاهدان	۰/۰۱۴	۳/۱۴
W _۸ : کمبود شدید منابع آب شرب و منابع آب جهت آبیاری فضای سبز	۰/۰۱۹	۱/۸۴
W _۹ : کمبود پارک و فضای سبز محله‌ای	۰/۰۱۶	۲/۱۱
W _{۱۰} : عدم استقرار خرده‌فروشی‌ها و نانوائی‌ها در داخل محله‌ها	۰/۰۰۱	۲/۶۲
W _{۱۱} : تمرکز آزمایشگاه‌ها و مراکز رادیولوژی در مرکز شهر و محله خیام	۰/۰۱۵	۲/۲۲
W _{۱۲} : عدم توجه به تمایل شهروندان به پیگیری مشکلات محله‌ها	۰/۰۱۵	۲/۲۲
W _{۱۳} : نازل بودن خدمات بهداشتی- درمانی در محله‌های فقیرنشین و حاشیه شهر	۰/۰۱۵	۲/۰۷
W _{۱۴} : کمبود شدید اماکن ورزشی ارزان‌قیمت جهت استفاده عموم مردم	۰/۰۱۱	۱/۵۳
W _{۱۵} : کمبود اتوبوس و تاکسی در اکثر مسیرهای درون شهری	۰/۰۱۷	۱/۱۹
W _{۱۶} : کمبود واحدهای تجاری خرده‌فروشی در سطح محله‌ها	۰/۰۰۱	۲/۲
W _{۱۷} : وجود مشکلات ترافیکی به‌ویژه در محله‌های بخش مرکزی شهر	۰/۰۰۱	۱/۹۴
W _{۱۸} : توزیع نامتعادل مراکز ورزشی	۰/۰۰۹	۲/۱۵
W _{۱۹} : نابرابری و جدایی‌گزینی اجتماعی- اقتصادی و کالبدی گسترده در سطح شهر	۰/۰۰۹	۲/۱۱
W _{۲۰} : وجود ناهنجاری‌های اجتماعی- کالبدی در سطح شهر بر اثر اسکان غیر رسمی	۰/۰۰۸	۲/۷۵
W _{۲۱} : سطح پایین میزان رضایت مردم از عملکرد دستگاه‌های مرتبط با مسائل شهری (به‌ویژه شهرداری)	۰/۰۰۷	۲/۸۱
W _{۲۲} : عدم تجهیز محله‌ها به مخزن زباله و جاری بودن آب ناشی از شستشو و پساب‌های خانگی در محله‌های	۰/۰۱۵	۱/۰۵

غرب، شمال و شمال‌شرق شهر		
۰/۰۱	۱/۱۴	۰/۰۱۱
W _{۲۳} : دفع بهداشتی نامناسب فاضلاب در محله‌های شمال، شمال‌شرق و غرب زاهدان		
۰/۰۱	۱/۱۶	۰/۰۰۹
W _{۲۴} : کیفیت پایین آسفالته معابر درون محله‌ها و نامطلوب بودن پیاده‌روها		
۰/۰۱	۱/۳۱	۰/۰۰۸
W _{۲۵} : کمبود زمین بازی برای کودکان در سطح محله‌ها		
۰/۰۱	۱/۹۵	۰/۰۰۷
W _{۲۶} : کمبود سطوح فرهنگی با توجه به جمعیت فعلی و سرانه استاندارد		
۰/۰۱	۱/۲۴	۰/۰۰۷
W _{۲۷} : وجود کاربری‌ها و فعالیت‌های مزاحم در سطح شهر		
۰/۰۱	۱/۲۱	۰/۰۰۷
W _{۲۸} : ضعف همبستگی اجتماعی در محله‌ها		
۰/۰۱	۱/۱۱	۰/۰۰۷
W _{۲۹} : عدم وجود یکپارچگی فرهنگی و وجود برخی تعارضات و تنش‌ها میان اقوام مختلف		
۰/۰۱	۱/۳۷	۰/۰۰۶
W _{۳۰} : کم بودن عرض معابر در توسعه‌های متأخر شهر (به عنوان نمونه زیباشهر)		
۰/۰۱	۱/۲۴	۰/۰۰۶
W _{۳۱} : اسکان غیر رسمی و حاشیه‌نشینی در شهر زاهدان		
۰/۰۱	۲/۱۲	۰/۰۰۶
W _{۳۲} : وجود کانون‌های جرم‌خیز و ناامن به‌ویژه در بخش‌های شمال‌شرق، شمال‌غرب و جنوب‌غرب زاهدان		
۰/۰۱	۱/۱۲	۰/۰۰۶
W _{۳۳} : عدم دسترسی مناسب محله‌ها به دفاتر خدمات ارتباطی		
۰/۰۱	۲/۷۱	۰/۰۰۵
W _{۳۴} : فقدان تجهیزات ورزشی در مقابل سطوح مناسب ورزشی در سطح شهر		
۰/۰۱	۱/۸۲	۰/۰۰۵
W _{۳۵} : وجود تعارض بین تنوعات فرهنگی، قومی و زبانی		
۰/۰۱	۱/۲۳	۰/۰۰۵
W _{۳۶} : کمبود آب و قطعی آن در طول شبانه‌روز (سه‌میه‌بندی) در اکثر محله‌ها		
۰/۰۱	۱/۳۵	۰/۰۰۴
W _{۳۷} : تراکم نامتعادل جمعیت و ناهمگونی بافت جمعیتی محله‌ها		
۲/۵۵	-	۱
جمع		

منبع: یافته‌های پژوهش

مرحله دوم: تجزیه و تحلیل عوامل راهبردی توسعه فضایی محله‌های شهر زاهدان

با ترکیب جدول تجزیه و تحلیل عوامل خارجی و داخلی، می‌توان جدول خلاصه تجزیه و تحلیل عوامل راهبردی (SFAS)^۱ را استخراج کرد. با کمک این جدول می‌توان عوامل راهبردی مجموعه را خلاصه کرد. فردی که عهده‌دار تصمیم‌گیری‌های راهبردی است، با توجه به جدول (SFAS) این فرصت را دارد که کلیه عوامل SWOT را محدود به تعداد کمتری کند. این کار با بررسی دوباره وزن‌های هر یک از جداول عوامل EFE و IFE انجام می‌گیرد.

جدول خلاصه تجزیه و تحلیل عوامل راهبردی جدول شماره (۳)، فهرستی از عوامل راهبردی خارجی و داخلی توسعه فضایی محله‌های شهر زاهدان است. این جدول مهم‌ترین عوامل را شامل می‌شود و به عنوان مبنا و پایه‌ای در تدوین راهبردها مورد استفاده قرار می‌گیرد. چگونگی تنظیم جدول SFAS به شرحی است که در ادامه ذکر می‌گردد. در ستون عوامل راهبردی (ستون ۱)، مهم‌ترین اقلام موجود در دو جدول تجزیه و تحلیل عوامل داخلی و خارجی، فهرست می‌گردند و سپس مشخص می‌شوند که کدامیک SWOT هستند.

در ستون وزن (ستون ۲)، تمام وزن‌های مربوط به تمام عوامل راهبردی داخلی و خارجی وارد می‌گردند. مثل دو جدول خلاصه تجزیه عوامل راهبردی خارجی و داخلی، جمع کل ستون این جدول یک است. در ستون رتبه‌بندی (ستون ۳)، این رتبه‌بندی اغلب (نه همیشه) همان رتبه‌بندی‌های ذکر شده در جداول خلاصه تجزیه و تحلیل عوامل خارجی و داخلی می‌باشد.

در ستون امتیاز وزنی (ستون ۴)، امتیازهای وزنی به همان روش مورد استفاده در جداول قبلی (ستون ۲ * ستون ۳) محاسبه می‌شود (اعرابی، ۱۳۸۴: ۶۸). نتایج یافته‌های حاصل از انجام این روند در جدول شماره (۳)، آورده شده است.

^۱- Strategic Factors Analysis Summary (SFAS)

جدول شماره (۳)، خلاصه تجزیه و تحلیل عوامل راهبردی (SFAS) توسعه فضایی محله‌های شهر زاهدان

رتبه	وزن	امتیاز وزنی	خلاصه تجزیه و تحلیل عوامل راهبردی (SFAS)
۳/۹۴	۰/۰۴۹	۰/۱۹	S _۱ : تمرکز ۴۷ درصد درمانگاه‌ها، ۵۵ درصد تخت‌های بیمارستانی، ۵۰ درصد داروخانه‌ها، ۳۳ درصد آزمایشگاه‌ها و ۴۰ درصد پزشکان متخصص استان در شهر زاهدان
۳/۱۲	۰/۰۴۷	۰/۱۵	S _۲ : وجود اراضی بایر و فاقد کاربری وسیع و مناسب در سطح شهر
۳/۳۶	۰/۰۴۴	۰/۱۵	S _۳ : وجود همبستگی اجتماعی قوی بین ساکنان محله‌ها
۲/۹۷	۰/۰۴۴	۰/۱۳	S _۴ : استقرار ۷ دانشگاه و مرکز آموزش عالی در زاهدان و تأثیر این مراکز در بافت اجتماعی- فرهنگی شهر
۲/۹۷	۰/۰۴۳	۰/۱۳	S _۵ : وجود زمینه‌های مناسب برای تأسیس شوراباری‌های محله‌ها جهت طرح خواسته‌ها و مشکلات
۲/۷۷	۰/۰۴۲	۰/۱۲	S _۶ : حمایت سازمان‌ها و نهادهای شهری از تشکلهای غیر دولتی و محلی شهر
۳/۷۴	۰/۰۴	۰/۱۵	W _۱ : فقر شدید فضای سبز شهری و مراکز تفریحی و گذران اوقات فراغت
۳/۸۵	۰/۰۳۸	۰/۱۵	W _۲ : کمبود مراکز آموزشی در بخش شرقی و شمال شهر و کیفیت نامناسب مراکز آموزشی موجود
۳/۶۷	۰/۰۳۹	۰/۱۴	W _۳ : عدم دسترسی مناسب محله‌ها به بیمارستان‌ها و درمانگاه‌ها
۳/۷۸	۰/۰۳۵	۰/۱۳	W _۴ : توان ضعیف مشارکت ساکنان محله‌ها جهت ارتقاء سطح توسعه فضایی محله‌ها
۳/۷۴	۰/۰۳۳	۰/۱۲	W _۵ : تمرکز مطب‌ها و ساختمان‌های پزشکان در مرکز شهر و محله خیام
۳/۸۷	۰/۰۴	۰/۱۵	O _۱ : ارتباط زودهنگام زاهدان با افغانستان در نتیجه اجرای خط آهن چابهار- ایرانشهر- زاهدان- زابل- مرز میلک
۳/۱۵	۰/۰۴۷	۰/۱۵	O _۲ : لوله‌کشی گاز در زاهدان از خط لوله گاز «صلح»
۳/۱۴	۰/۰۴۳	۰/۱۴	O _۳ : تأمین آب شرب زاهدان از طریق انتقال آب شیرین از زابل به زاهدان
۳/۲	۰/۰۴۵	۰/۱۴	O _۴ : برخورداری از موقعیت چهارراهی و تجاری- خدماتی به عنوان پل ارتباطی بین مرکز کشور، بندر تجاری چابهار، مشهد و نیز کشورهای پاکستان، افغانستان و آسیای مرکزی
۳/۱۱	۰/۰۳۹	۰/۱۲	O _۵ : بالا بودن نسبی شاخص‌های توسعه انسانی در شهر زاهدان در مقیاس منطقه‌ای
۲/۹	۰/۰۳۹	۰/۱۱	O _۶ : وجود زمینه‌های مناسب اجتماعی و فرهنگی برای ارتباط با کشورهای همجوار
۲/۵۷	۰/۰۵۳	۰/۱۴	T _۱ : برخورداری از اقلیم گرم و خشک و نامناسب بودن هوا در اکثر اوقات سال
۲/۵۴	۰/۰۵۱	۰/۱۳	T _۲ : وجود مشاغل غیر رسمی و کاذب از قبیل قاچاق کالا، تهیه و توزیع مواد مخدر و ... به دلیل موقعیت مرزی شهر
۲/۱۸	۰/۰۵۷	۰/۱۲	T _۳ : عدم رشد مناسب جمعیت و خدمات در سطح شهر
۲/۲۸	۰/۰۵۲	۰/۱۲	T _۴ : وابستگی شدید به منابع آب خارج از شهر به‌ویژه آب زابل
۲/۱۲	۰/۰۵۲	۰/۱۱	T _۵ : مرز زمینی ناامن با کشورهای پاکستان و افغانستان به دلیل قرارگیری در مسیر گذرگاه‌های بین‌المللی قاچاق مواد مخدر
۲/۱۱	۰/۰۵۱	۰/۱۱	T _۶ : کیفیت پایین جاده و خط آهن تفتان- کوئته در خاک پاکستان (ادامه راه‌آهن زاهدان- میرجاوه در خاک پاکستان)
-	۱	۳/۱	جمع

منبع: یافته‌های پژوهش

مرحله سوم: مرحله تطبیق و تعیین راهبردها

مرحله تطبیق و تعیین راهبردها در واقع شامل دو مرحله است. ابتدا مرحله تدوین راهبردهای اولیه از طریق ماتریس SWOT انجام شده است و سپس مرحله انتخاب راهبردهای درخور قبول یا پذیرفتنی، از طریق ماتریس داخلی و خارجی به ترتیبی که در ادامه ذکر می‌گردد، صورت گرفته است.

تشکیل ماتریس نقاط قوت، نقاط ضعف، تهدیدها و فرصت‌ها (تدوین راهبرد)

در چارچوب تدوین راهبردها، مرحله ارزیابی دربرگیرنده ابزارهایی است متکی به اطلاعات به‌دست آمده از مرحله ارزیابی محیط خارجی و داخلی و خلاصه تجزیه و تحلیل عوامل راهبردی، که فرصت‌ها و تهدیدهای خارجی را با نقاط ضعف و قوت داخلی مقایسه می‌کند. به همین منظور عوامل خارجی و داخلی در ماتریس SWOT با یکدیگر مقایسه شدند تا راهبردهای امکان‌پذیر تدوین گردد. راهبردهای برنامه‌ریزی توسعه فضایی محله‌های شهر زاهدان در سه گام که در دنباله مطلب تشریح می‌شوند تدوین گردیدند.

گام اول: تعیین فرصت‌ها و تهدیدهای موجود

در این گام فرصت‌ها و تهدیدهای شناسایی شده در زمینه توسعه فضایی محله‌های شهر زاهدان در مرحله ارزیابی محیط خارجی، در سطرهای ماتریس SWOT قرار گرفت.

گام دوم: تعیین نقاط قوت و ضعف موجود

در این گام نقاط قوت و ضعف شناسایی شده در زمینه توسعه فضایی محله‌های شهر زاهدان در مرحله ارزیابی محیط داخلی، در ستون‌های ماتریس SWOT قرار گرفت.

گام سوم: تدوین راهبردهای WT- ST- WO- SO

در این گام نقاط قوت داخلی و فرصت‌های خارجی، نقاط ضعف داخلی و فرصت‌های خارجی، نقاط قوت داخلی و تهدیدهای خارجی و نقاط ضعف داخلی و تهدیدهای خارجی با یکدیگر مقایسه شدند و نتیجه آن‌ها به ترتیب در خانه‌های مربوط به گروه راهبرد قوت- فرصت (SO)، ضعف- فرصت (WO)، قوت- تهدید (ST)، و ضعف- تهدید (WT) درج گردیدند جدول شماره (۴).

جدول شماره (۴)، ماتریس تهدیدها، فرصت‌ها، نقاط قوت و نقاط ضعف (SWOT) توسعه فضایی محله‌های شهر زاهدان

نقاط قوت (S)	نقاط ضعف (W)
S _۱ : تمرکز ۴۷ درصد درمانگاه‌ها، ۵۵ درصد تخت‌های بیمارستانی، ۵۰ درصد داروخانه‌ها، ۳۳ درصد آزمایشگاه‌ها و ۴۰ درصد پزشکان متخصص استان در شهر زاهدان	W _۱ : فقر شدید فضای سبز شهری و مراکز تفریحی و گذران اوقات فراغت
S _۲ : وجود اراضی بایر و فاقد کاربری وسیع و مناسب در سطح شهر	W _۲ : کمبود مراکز آموزشی در بخش شرقی و شمال شهر و کیفیت نامناسب مراکز آموزشی موجود
S _۳ : وجود همبستگی اجتماعی قوی بین ساکنان محله‌ها	W _۳ : عدم دسترسی مناسب محله‌ها به بیمارستان‌ها و درمانگاه‌ها
S _۴ : استقرار ۷ دانشگاه و مرکز آموزش عالی در زاهدان و تأثیر این مراکز در بافت اجتماعی- فرهنگی شهر	W _۴ : توان ضعیف مشارکت ساکنان محله‌ها جهت ارتقاء سطح توسعه فضایی محله‌ها
S _۵ : وجود زمینه‌های مناسب برای تأسیس شورایی‌های محله‌ها جهت طرح خواسته‌ها و مشکلات	W _۵ : تمرکز مطب‌ها و ساختمان‌های پزشکان در مرکز شهر و محله خیام
S _۶ : حمایت سازمان‌ها و نهادهای شهری از تشکلهای غیر دولتی و محلی شهر	W _۶ : توزیع نامتعادل اماکن ورزشی موجود و در حال احداث در سطح شهر زاهدان
S _۷ : جمع‌آوری منظم زباله از سطح معابر محله‌ها	W _۷ : وجود ناهنجاری‌های اجتماعی از قبیل خرید و فروش مواد مخدر، اعتیاد، سرقت و ... در محله‌های شمال، شمال‌شرق و شمال‌غرب زاهدان
S _۸ : رشد سریع توسعه کالبدی و زیرساخت‌ها در شهر زاهدان	W _۸ : کمبود شدید منابع آب شرب و منابع آب جهت آبیاری فضای سبز
S _۹ : دسترسی اکثر محله‌ها به آب لوله‌کشی	W _۹ : کمبود پارک و فضای سبز محله‌ها
S _{۱۰} : وجود مراکز متعدد ورزشی در سطح شهر و محله‌ها	W _{۱۰} : عدم استقرار خرده‌فروشی‌ها و نانوایی‌ها در داخل محله‌ها
S _{۱۱} : وجود بلوک‌ها و شهرک‌های جدید با بافت اجتماعی- اقتصادی همگن	W _{۱۱} : تمرکز آزمایشگاه‌ها و مراکز رادیولوژی در مرکز شهر و محله خیام
S _{۱۲} : افزایش چشمگیر سطوح ورزشی و ارتقاء سرانه ورزشی در سال‌های اخیر	W _{۱۲} : عدم توجه به تمایل بسیار زیاد شهروندان به پیگیری مشکلات محله‌ها
S _{۱۳} : وجود شبکه ارتباطی مناسب در اکثر محله‌های شهر	W _{۱۳} : نازل بودن خدمات بهداشتی- درمانی در محله‌های فقیرنشین و حاشیه شهر
S _{۱۴} : وجود بافت منظم در توسعه‌های متأخر شهر	W _{۱۴} : کمبود شدید اماکن ورزشی ارزان‌قیمت جهت استفاده عموم مردم
S _{۱۵} : نرخ بیکاری نسبتاً پایین در مقایسه با سایر شهرهای استان	W _{۱۵} : کمبود اتوبوس و تاکسی در اکثر مسیرهای درون شهری
S _{۱۶} : وجود خرده‌فروشی و نانوایی در سطح شهر در حد نیاز خانواده‌ها	W _{۱۶} : کمبود واحدهای تجاری خرده‌فروشی در سطح محله‌ها
S _{۱۷} : مشارکت قوی بخش خصوصی در ایجاد خدمات شهری	W _{۱۷} : وجود مشکلات ترافیکی به‌ویژه در محله‌های بخش مرکزی شهر
S _{۱۸} : احداث شبکه و تصفیه‌خانه فاضلاب و استفاده از پساب فاضلاب جهت آبیاری فضای سبز	W _{۱۸} : توزیع نامتعادل مراکز ورزشی
S _{۱۹} : دسترسی مناسب به ایستگاه‌های اتوبوس و تاکسی	W _{۱۹} : نابرابری و جدایی‌گزینی اجتماعی- اقتصادی و کالبدی گسترده در سطح شهر

تحلیل
SWOT

ادامه جدول شماره (۴)

نقاط قوت (S)	نقاط ضعف (W)
S _{۲۰} : تقویت زمینه‌های ملی‌گرایی و احساس تعلق به فرهنگ ایرانی	W _{۲۰} : وجود ناهنجاری‌های اجتماعی- کالبدی در سطح شهر بر اثر اسکان غیر رسمی
S _{۲۱} : دسترسی مناسب محله‌ها به فضاهای مذهبی	W _{۲۱} : سطح پایین میزان رضایت مردم از عملکرد دستگاه‌های مرتبط با مسائل شهری (به‌ویژه شهرداری)
S _{۲۲} : وجود تجهیزات محله‌ها به مخزن زباله و جاری بودن آب ناشی از شستشو و پساب‌های خانگی در محله‌های شمال‌غرب، شمال و شمال‌شرق شهر	W _{۲۲} : عدم تجهیز محله‌ها به مخزن زباله و جاری بودن آب ناشی از شستشو و پساب‌های خانگی در محله‌های شمال‌غرب، شمال و شمال‌شرق شهر
S _{۲۳} : دفع بهداشتی نامناسب فاضلاب در محله‌های شمال، شمال‌شرق و شمال‌غرب زاهدان	W _{۲۳} : دفع بهداشتی نامناسب فاضلاب در محله‌های شمال، شمال‌شرق و شمال‌غرب زاهدان
S _{۲۴} : کیفیت پایین آسفالت معابر درون محله‌ها و نامطلوب بودن پیاده‌روها	W _{۲۴} : کیفیت پایین آسفالت معابر درون محله‌ها و نامطلوب بودن پیاده‌روها
S _{۲۵} : کمبود زمین بازی برای کودکان در سطح محله‌ها	W _{۲۵} : کمبود زمین بازی برای کودکان در سطح محله‌ها
S _{۲۶} : کمبود سطوح فرهنگی با توجه به جمعیت فعلی و سرانه استاندارد	W _{۲۶} : کمبود سطوح فرهنگی با توجه به جمعیت فعلی و سرانه استاندارد
S _{۲۷} : وجود کاربری‌ها و فعالیت‌های مزاحم در سطح شهر	W _{۲۷} : وجود کاربری‌ها و فعالیت‌های مزاحم در سطح شهر

تحلیل SWOT	W ₂₈ : ضعف همبستگی اجتماعی در محله‌ها
	W ₂₉ : عدم وجود یکپارچگی فرهنگی و وجود برخی تعارضات و تنش‌ها میان اقوام مختلف
	W ₃₀ : کم بودن عرض معابر در توسعه‌های متأخر شهر (به عنوان نمونه زیباشهر)
	W ₃₁ : اسکان غیر رسمی و حاشیه‌نشینی در شهر زاهدان
	W ₃₂ : وجود کانون‌های جرم‌خیز و ناامن به‌ویژه در بخش‌های شمال‌شرق، شمال‌غرب و جنوب‌غرب زاهدان
	W ₃₃ : عدم دسترسی مناسب محله‌ها به دفاتر خدمات ارتباطی
	W ₃₄ : فقدان تجهیزات ورزشی در مقابل سطوح مناسب ورزشی در سطح شهر
	W ₃₅ : وجود تعارض بین تنوعات فرهنگی، قومی و زبانی
	W ₃₆ : کمبود آب و قطعی آن در طول شبانه‌روز (سه‌میه‌بندی) در اکثر محله‌ها
	W ₃₇ : تراکم نامتعادل جمعیت و ناهمگونی بافت جمعیتی محله‌ها

ادامه جدول شماره (۴)

فرصت‌ها (O)	استراتژی‌های رقابتی/تهاجمی (SO)	استراتژی‌های بازنگری (WO)
O ₁ : ارتباط زودهنگام زاهدان با افغانستان در نتیجه اجرای خط آهن چابهار- ایرانشهر- زاهدان- زابل- مرز میلک	SO ₁ : تقویت زمینه مشارکت شهروندان به عنوان بستر مناسب برای بهبود وضعیت شهر و محله‌ها (S ₂ , S ₃ , S ₅ , S ₆ , S ₁₁ , S ₁₇ , S ₂₀ , S ₂ , O ₂ , O ₈ , O ₉ , O ₁₀ , O ₁₄)	WO ₁ : ایجاد خانه محله با همکاری معتمدین و ریش‌سفیدان محله‌ها به منظور کاهش مشکلات محله‌ای: (W ₁ , W ₂ , W ₇ , W ₉ , W ₁₂ , W ₁₃ , W ₁₄ , W ₁₆ , W ₁₇ , W ₂₂ , W ₂₃ , W ₂₄ , W ₂₅ , W ₂₆ , W ₂₇ , W ₂₈ , W ₃₁ , O ₁ , O ₄ , O ₅ , O ₆ , O ₇ , O ₈ , O ₉ , O ₁₀ , O ₁₁ , O ₁₂ , O ₁₃ , O ₁₄)
O ₂ : لوله‌کشی گاز در زاهدان از خط لوله گاز «صلح»	SO ₂ : ارتقاء امکانات محله‌ها و تجهیز آنها به فضاهای کالبدی مورد نیاز (S ₇ , S ₈ , S ₁₁ , S ₁₂ , S ₁₃ , S ₁₄ , S ₁₆ , S ₁₇ , S ₂₀ , O ₂ , O ₄ , O ₈ , O ₉ , O ₁₄)	WO ₂ : ایجاد و تقویت فضاهای سرگرمی و تفریحی (پارک‌های محله- ای، زمین‌های بازی و...) و فضای سبز (W ₁ , W ₇ , W ₈ , W ₁₁ , W ₁₂ , W ₁₄ , W ₁₇ , W ₁₉ , W ₂₁ , W ₂₂ , W ₂₃ , W ₂₄ , W ₂₅ , W ₂₆ , W ₂₇ , W ₂₈ , W ₃₁ , O ₄ , O ₉ , O ₁₄)
O ₃ : تأمین آب شرب زاهدان از طریق انتقال آب شیرین از زابل به زاهدان	SO ₃ : توسعه و بهبود کمی و کیفی شبکه ارتباطی شهر و محله‌های شهر (S ₁ , S ₂ , S ₃ , S ₅ , S ₁₁ , S ₁₄ , S ₁₉ , O ₁ , O ₂ , O ₃ , O ₄ , O ₈ , O ₉ , O ₁₆)	WO ₃ : تقویت حمل و نقل درون‌شهری و افزایش دسترسی محله‌ها به نقاط مختلف شهر (W ₂ , W ₅ , W ₆ , W ₇ , W ₁₁ , W ₁₃ , W ₁₅ , W ₁₆ , W ₁₇ , W ₁₈ , W ₁₉ , W ₂₁ , W ₂₂ , W ₂₃ , W ₂₄ , W ₂₅ , W ₂₆ , W ₂₇ , W ₂₈ , W ₃₁ , O ₄ , O ₉ , O ₁₄)
O ₄ : وجود زمینه‌های مناسب اجتماعی و فرهنگی برای ارتباط با کشورهای همجوار	SO ₄ : ارتقاء وضعیت زیست‌محیطی محله‌ها (S ₇ , S ₈ , S ₉ , S ₁₂ , O ₁₁ , O ₁₅ , O ₁₆ , O ₁₇ , O ₂ , O ₄ , O ₈ , O ₉ , O ₁₄)	WO ₄ : تقویت بافت کالبدی و افزایش کیفیت بصری محله‌ها برای کاهش ناهنجاری‌ها و جرائم شهری (W ₁ , W ₆ , W ₇ , W ₉ , W ₁₂ , W ₁₄ , W ₁₆ , W ₁₇ , W ₁₈ , W ₁₉ , W ₂₁ , W ₂₂ , W ₂₃ , W ₂₄ , W ₂₅ , W ₂₆ , W ₂₇ , W ₂₈ , W ₃₁ , O ₄ , O ₉ , O ₁₄)
O ₅ : امکان استفاده از انرژی‌های نو در راستای توسعه پایدار شهری	SO ₅ : حمایت از سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی در راستای ارتقاء وضعیت اقتصادی محله‌ها (S ₁₅ , S ₁₉ , O ₁ , O ₄ , O ₆ , O ₈ , O ₁₂ , O ₁₃ , O ₁₄ , O ₁₅ , O ₁₆ , O ₁₇)	WO ₅ : افزایش امنیت اجتماعی محله‌ها (W ₇ , W ₉ , W ₁₉ , W ₂₀ , W ₂₁ , W ₂₂ , W ₂₃ , W ₂₄ , W ₂₅ , W ₂₆ , W ₂₇ , W ₂₈ , W ₃₁ , O ₂ , O ₄ , O ₆ , O ₈ , O ₉ , O ₁₄)
O ₆ : رونق رو به تبدیل زاهدان به عنوان یک مرکز رشد منطقه‌ای در ناحیه جنوب شرق ایران	SO ₆ : توسعه زمینه‌های فرهنگی و افزایش مرادفات فرهنگی با کشورهای همسایه به عنوان مبلغان فرهنگی زاهدان در خارج از کشور (S ₁ , S ₂ , S ₃ , S ₅ , S ₁₁ , S ₁₂ , S ₁₉ , S ₂₀ , O ₁ , O ₂ , O ₃ , O ₄ , O ₆ , O ₈ , O ₉ , O ₁₀ , O ₁₂ , O ₁₃ , O ₁₄ , O ₁₆ , O ₁₇)	WO ₆ : فراهم نمودن آب آشامیدنی شیرین، سالم و بهداشتی برای تمام محله‌های شهر (W ₄ , W ₈ , W ₁₂ , W ₁₃ , W ₁₉ , O ₂ , O ₃ , O ₅ , O ₈ , O ₁₇)
O ₇ : تمایل بسیار زیاد شهروندان به مشارکت در طرح‌ها و برنامه‌های شهری		WO ₇ : تقویت بافت کالبدی و افزایش کیفیت بصری محله‌ها برای کاهش ناهنجاری‌ها و جرائم شهری (W ₁ , W ₆ , W ₇ , W ₉ , W ₁₂ , W ₁₄ , W ₁₆ , W ₁₇ , W ₁₈ , W ₁₉ , W ₂₁ , W ₂₂ , W ₂₃ , W ₂₄ , W ₂₅ , W ₂₆ , W ₂₇ , W ₂₈ , W ₃₁ , O ₄ , O ₉ , O ₁₄)
O ₈ : تمایل نسبتاً زیاد شهروندان به تشکیل NGO جهت کاهش مشکلات محله‌ای		WO ₈ : تقویت بافت کالبدی و افزایش کیفیت بصری محله‌ها برای کاهش ناهنجاری‌ها و جرائم شهری (W ₁ , W ₆ , W ₇ , W ₉ , W ₁₂ , W ₁₄ , W ₁₆ , W ₁₇ , W ₁₈ , W ₁₉ , W ₂₁ , W ₂₂ , W ₂₃ , W ₂₄ , W ₂₅ , W ₂₆ , W ₂₇ , W ₂₈ , W ₃₁ , O ₄ , O ₉ , O ₁₄)
O ₉ : بهره‌گیری از پتانسیل باد در جهت تولید انرژی پاک و ارزان		WO ₉ : تقویت بافت کالبدی و افزایش کیفیت بصری محله‌ها برای کاهش ناهنجاری‌ها و جرائم شهری (W ₁ , W ₆ , W ₇ , W ₉ , W ₁₂ , W ₁₄ , W ₁₆ , W ₁₇ , W ₁₈ , W ₁₉ , W ₂₁ , W ₂₂ , W ₂₃ , W ₂₄ , W ₂₅ , W ₂₆ , W ₂₇ , W ₂₈ , W ₃₁ , O ₄ , O ₉ , O ₁₄)
O ₁₀ : نرخ بیکاری نسبتاً پایین شهر زاهدان در مقایسه با سایر نقاط شهری استان		WO ₁₀ : تقویت بافت کالبدی و افزایش کیفیت بصری محله‌ها برای کاهش ناهنجاری‌ها و جرائم شهری (W ₁ , W ₆ , W ₇ , W ₉ , W ₁₂ , W ₁₄ , W ₁₆ , W ₁₇ , W ₁₈ , W ₁₉ , W ₂₁ , W ₂₂ , W ₂₃ , W ₂₄ , W ₂₅ , W ₂₆ , W ₂₇ , W ₂₈ , W ₃₁ , O ₄ , O ₉ , O ₁₄)
O ₁₁ : موقعیت مناسب شهر زاهدان به لحاظ برخورداری از خطوط ارتباطی زمینی، ریلی و هوایی		WO ₁₁ : تقویت بافت کالبدی و افزایش کیفیت بصری محله‌ها برای کاهش ناهنجاری‌ها و جرائم شهری (W ₁ , W ₆ , W ₇ , W ₉ , W ₁₂ , W ₁₄ , W ₁₆ , W ₁₇ , W ₁₈ , W ₁₉ , W ₂₁ , W ₂₂ , W ₂₃ , W ₂₄ , W ₂₅ , W ₂₆ , W ₂₇ , W ₂₈ , W ₃₁ , O ₄ , O ₉ , O ₁₄)
O ₁₂ : امنیت اجتماعی شهر زاهدان در مقایسه با سایر نقاط شهری استان		WO ₁₂ : تقویت بافت کالبدی و افزایش کیفیت بصری محله‌ها برای کاهش ناهنجاری‌ها و جرائم شهری (W ₁ , W ₆ , W ₇ , W ₉ , W ₁₂ , W ₁₄ , W ₁₆ , W ₁₇ , W ₁₈ , W ₁₉ , W ₂₁ , W ₂₂ , W ₂₃ , W ₂₄ , W ₂₅ , W ₂₆ , W ₂₇ , W ₂₈ , W ₃₁ , O ₄ , O ₉ , O ₁₄)
O ₁₃ : برخورداری از معادن غنی به‌ویژه افیولیت‌ها و عناصر فلزی همراه آنها چون کروم، نیکل، پلاتین، مس، سرب و روی، منگنز و حتی طلا		WO ₁₃ : تقویت بافت کالبدی و افزایش کیفیت بصری محله‌ها برای کاهش ناهنجاری‌ها و جرائم شهری (W ₁ , W ₆ , W ₇ , W ₉ , W ₁₂ , W ₁₄ , W ₁₆ , W ₁₇ , W ₁₈ , W ₁₉ , W ₂₁ , W ₂₂ , W ₂₃ , W ₂₄ , W ₂₅ , W ₂₆ , W ₂₇ , W ₂₈ , W ₃₁ , O ₄ , O ₉ , O ₁₄)
O ₁₄ : برخورداری از امکانات مناسب ارتباطی در سطح برون‌شهری		WO ₁₄ : تقویت بافت کالبدی و افزایش کیفیت بصری محله‌ها برای کاهش ناهنجاری‌ها و جرائم شهری (W ₁ , W ₆ , W ₇ , W ₉ , W ₁₂ , W ₁₄ , W ₁₆ , W ₁₇ , W ₁₈ , W ₁₉ , W ₂₁ , W ₂₂ , W ₂₃ , W ₂₄ , W ₂₅ , W ₂₆ , W ₂₇ , W ₂₈ , W ₃₁ , O ₄ , O ₉ , O ₁₄)
O ₁₅ : رونق رو به افزایش سهم جمعیتی شهر زاهدان در نظام شهری استان		WO ₁₅ : تقویت بافت کالبدی و افزایش کیفیت بصری محله‌ها برای کاهش ناهنجاری‌ها و جرائم شهری (W ₁ , W ₆ , W ₇ , W ₉ , W ₁₂ , W ₁₄ , W ₁₆ , W ₁₇ , W ₁₈ , W ₁₉ , W ₂₁ , W ₂₂ , W ₂₃ , W ₂₄ , W ₂₅ , W ₂₆ , W ₂₇ , W ₂₈ , W ₃₁ , O ₄ , O ₉ , O ₁₄)
O ₁₆ : عبور مسیر اصلی فیبر نوری بین‌المللی کشور (جاسک- فجیره) از زاهدان		WO ₁₆ : تقویت بافت کالبدی و افزایش کیفیت بصری محله‌ها برای کاهش ناهنجاری‌ها و جرائم شهری (W ₁ , W ₆ , W ₇ , W ₉ , W ₁₂ , W ₁₄ , W ₁₆ , W ₁₇ , W ₁₈ , W ₁₉ , W ₂₁ , W ₂₂ , W ₂₃ , W ₂₄ , W ₂₅ , W ₂₆ , W ₂₇ , W ₂₈ , W ₃₁ , O ₄ , O ₉ , O ₁₄)

تهدیدها (T)			استراتژی‌های تنوع (ST)			استراتژی‌های تدافعی (WT)		
O _{۱۹} : تنوع فرهنگها، اقوام و مذاهب در شهر زاهدان			O _{۲۰} : وجود نیروی کار ارزان و فراوان که سرمایه مهمی برای رشد اقتصادی زاهدان به‌شمار می‌رود			O _{۲۱} : امکان جذب دانشجویان از افغانستان و پاکستان جهت تحصیل در مراکز آموزش عالی زاهدان		
O _{۲۲} : مرکز گسترش و بالندگی مذهب و فرهنگ شیعه و سنی								
ادامه جدول شماره (۴)								
T _۱ : برخورداری از اقلیم گرم و خشک و نامناسب بودن هوا در اکثر اوقات سال	T _۲ : وجود مشاغل غیر رسمی و کاذب از قبیل قاچاق کالا، تهیه و توزیع مواد مخدر و ... به دلیل موقعیت مرزی شهر	T _۳ : عدم رشد مناسب جمعیت و خدمات در سطح شهر	T _۴ : وابستگی شدید به منابع آب خارج از شهر به‌ویژه آب زابل	T _۵ : مرز زمینی نامن با کشورهای پاکستان و افغانستان به دلیل قرارگیری در مسیر گذرگاه‌های بین‌المللی قاچاق مواد مخدر	T _۶ : کیفیت پایین جاده و خط آهن نفتان - کویت در خاک پاکستان (ادامه راه آهن زاهدان- میرجاوه در خاک پاکستان)	T _۷ : عدم بهره‌برداري مناسب از خط آهن زاهدان- میرجاوه - کویت پاکستان	T _۸ : ساختار فضایی متمرکز توسعه در زاهدان	T _۹ : افزایش نابرابری‌های اجتماعی- اقتصادی- فرهنگی و کالبدی در سطح منطقه در اثر توجه به شهر زاهدان
T _{۱۰} : عدم وجود خاک مناسب جهت توسعه کشاورزی و فضای سبز شهری	T _{۱۱} : وجود نامانی در سطح شهر به دلیل مجاورت با دو کشور پاکستان و افغانستان	T _{۱۲} : تمرکز توسعه در زاهدان و عدم توجه به سایر آثار و منابع فرهنگی در نقاط دیگر	T _{۱۳} : وجود نابرابری‌های گسترده اجتماعی- اقتصادی و فرهنگی در نواحی پیرامون زاهدان و انتقال آثار منفی آن به درون شهر و حومه‌های آن (مهاجرت، اسکان غیر رسمی، فقر، بیکاری، توسعه بی‌رویه و ...)	T _{۱۴} : ساختار سلسله مراتبی قومی و عشیره‌ای حاکم بر مناسبات اجتماعی	T _{۱۵} : کم بودن سهم کمک‌های مالی دولت به شهرداری زاهدان	T _{۱۶} : وزش محدود بادهای ۱۲۰ روزه و افزایش غلظت هوا و گرد و غبار در فصل تابستان	T _{۱۷} : شور بودن منابع آب زیرزمینی در محدوده شهر زاهدان	T _{۱۸} : ضعف برنامه‌های تبلیغی و ترویجی درباره مسائل فرهنگی و اجتماعی
T _{۱۹} : ناهماهنگی میان طرح‌های فرهنگی، عمرانی، گردشگری، زیست‌محیطی و غیره در سطح شهر زاهدان								
ST _۱ : افزایش بودجه شهرداری برای توسعه فضایی محله‌های شهر و ایجاد مدیریت واحد برای اجرایی شدن و تحقق امر توسعه فضایی محله‌ها (S _۱ , S _۲ , S _۳ , S _۴ , T _۱ , T _۲ , T _۳ , T _۶ , T _۷ , T _۸ , T _{۱۰} , T _{۱۱} , T _{۱۲} , T _{۱۳} , T _{۱۶} , T _{۱۷} , T _{۱۹})	WT _۱ : تشکیل سازمان‌های غیر دولتی (NGO) برای مشارکت شهروندان در رسیدگی و اداره امور محله‌های شهری و جلوگیری از شکل‌گیری اسکان غیر رسمی و بروز ناهنجاری‌ها و بزهکاری‌ها در سطح شهر (W _۱ , W _{۱۲} , W _{۱۹} , W _{۲۱} , W _{۲۸} , W _{۲۹} , W _{۳۰} , W _{۳۷} , T _۳ , T _۴ , T _۸ , T _{۱۳} , T _{۱۴})	ST _۲ : تقویت تبلیغات و آگاه‌سازی در مورد مسائل فرهنگی و امنیتی شهر زاهدان در سطح داخلی و بین‌المللی برای از بین بردن ذهنیت‌های بد در مورد شهر زاهدان (S _۵ , S _۶ , S _۷ , T _۱ , T _۵ , T _{۱۱} , T _{۱۸} , T _{۱۹})	WT _۲ : اصلاح و بهبود شاخص‌های توسعه محله‌های شهر زاهدان (W _۱ , W _۲ , W _۳ , W _۴ , W _۵ , W _۶ , W _۷ , W _۸ , W _۹ , W _{۱۰} , W _{۱۱} , W _{۱۳} , W _{۱۴} , W _{۱۵} , W _{۱۶} , W _{۱۷} , W _{۱۸} , W _{۱۹} , W _{۲۱} , W _{۲۲} , W _{۲۳} , W _{۲۴} , W _{۲۵} , W _{۲۶} , W _{۲۷} , W _{۳۳} , W _{۳۴} , T _۳ , T _۴ , T _۸ , T _۹ , T _{۱۳} , T _{۱۴})	WT _۳ : رسیدگی و ساماندهی اسکان غیر رسمی با هدف از بین بردن چهره نامطلوب شهر و کاهش آلودگی محیطی، به منظور افزایش کیفیت بصری محله‌ها (W _۷ , W _{۱۳} , W _{۱۹} , W _{۲۰} , W _{۲۲} , W _{۲۴} , W _{۲۶} , W _{۲۷} , W _{۳۳} , T _۳ , T _۵ , T _۹ , T _{۱۲} , T _{۱۳})				

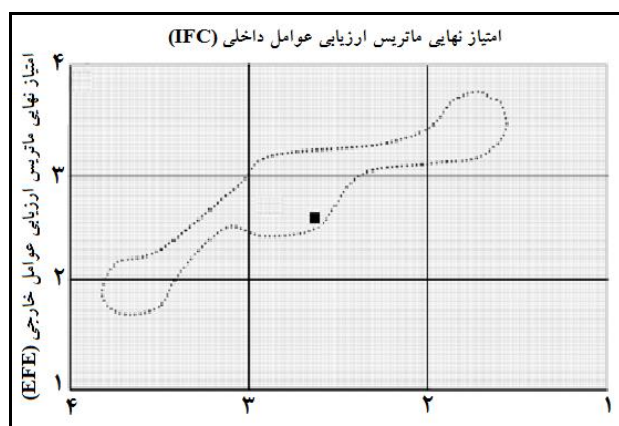
مرحله چهارم: تشکیل ماتریس داخلی و خارجی (انتخاب راهبردهای مناسب و درخور قبول)

پس از تدوین راهبردهای اولیه از مقایسه عوامل داخلی و خارجی در ماتریس SWOT، راهبردهای مطلوب و درخور قبول از میان این راهبردهای اولیه انتخاب گردید. فرآیند انتخاب راهبردهای مناسب برنامه‌ریزی توسعه فضایی محله‌های شهر زاهدان در دو گام بدین شرح صورت پذیرفت:

گام اول: تشکیل ماتریس راهبردها و اولویت‌های اجرایی و تعیین موقعیت توسعه فضایی محله‌های شهر زاهدان
ماتریس راهبردها و اولویت‌های اجرایی دارای دو بعد اصلی است. جمع امتیازهای نهایی ارزیابی عوامل داخلی توسعه فضایی محله‌های شهر زاهدان که بر روی محور X ها به نمایش درآمده، و جمع امتیاز نهایی ارزیابی عوامل خارجی توسعه فضایی محله‌های شهر زاهدان بر روی محور Y ها نوشته شده است. نقطه تلاقی جمع امتیازهای عوامل خارجی و داخلی توسعه فضایی محله‌های شهر زاهدان بر روی محور X ها و Y ها، تعیین‌کننده موقعیت این بخش در ماتریس راهبردها و اولویت‌های اجرایی است.

گام دوم: انتخاب راهبردهای مناسب یا درخور قبول

موقعیت توسعه فضایی محله‌های شهر زاهدان در ماتریس راهبردها و اولویت‌های اجرایی، تعیین‌کننده راهبردهای درخور قبول برای بهبود ضعف توسعه فضایی محله‌های این شهر است. این راهبردها در برنامه‌ریزی توسعه فضایی محله‌های شهر زاهدان، با توجه به قرارگیری در خانه شماره پنج ماتریس، استراتژی‌های محافظه‌کارانه‌اند شکل شماره (۱). با توجه به اینکه منابع و ظرفیت‌های توسعه فضایی محله‌های شهر زاهدان در موقعیت مناسبی قرار گرفته‌اند و در میان عوامل داخلی جزو نقاط قوت در میان سایر عوامل داخلی ارزیابی گردیده‌اند، بنابراین می‌توان بعد از استفاده از راهبردهای محافظه‌کارانه، از راهبردهای تهاجمی نیز استفاده کرد. به همین دلیل، نخست از راهبردهای اولیه در خانه WO و سپس از راهبردهای اولیه در خانه SO در ماتریس نقاط قوت، نقاط ضعف، تهدیدات و فرصت‌ها انتخاب می‌گردد.



شکل شماره (۱)، ماتریس راهبردها و اولویت‌های اجرایی توسعه فضایی محله‌های شهر زاهدان

منبع: یافته‌های پژوهش

مرحله پنجم: تهیه جدول برنامه‌ریزی کمی استراتژیک (اولویت‌بندی راهبردهای درخور قبول)

تصمیم‌گیری درباره راهبردهای مناسب یا درخور قبول برنامه‌ریزی توسعه فضایی محله‌های شهر زاهدان با استفاده از تجزیه و تحلیل علمی و قضاوت شهودی صورت می‌گیرد. در مرحله قبل با مقایسه عوامل داخلی و خارجی،

استراتژی‌های درخور قبول شناسایی گردیدند. در این مرحله، تصمیم‌گیری درباره راهبردها یا استراتژی‌های مذکور صورت می‌گیرد. تأثیر هر راهبرد با استفاده از ماتریس برنامه‌ریزی کمی مشخص شده و راهبردهای دارای تأثیر بالا به عنوان راهبردهای مورد تأکید و اولویت‌دار در برنامه توسعه فضایی محله‌های شهر زاهدان تعیین می‌گردد. مراحل برای تهیه جدول برنامه‌ریزی کمی استراتژیک توسعه فضایی محله‌های شهر زاهدان طی می‌شوند، عبارتند از: ابتدا عوامل داخلی و خارجی و امتیاز وزنی هر یک از آنها به جدول برنامه‌ریزی استراتژیک منتقل می‌گردد، سپس کلیه راهبردهای درخور قبول پیشنهاد شده، در ردیف بالای ماتریس برنامه‌ریزی استراتژیک فهرست می‌شوند. برای تعیین تأثیر هر راهبرد در مجموعه‌ای از راهبردها، امتیازی از ۱ تا ۴، بنا به اهمیت آن در تدوین هر راهبرد داده می‌شود.

برای به دست آوردن جمع امتیاز تأثیرات، وزن‌های مرحله اول در امتیاز تأثیر مرحله دوم ضرب می‌شود، بدین ترتیب مجموع امتیاز تأثیر هر یک از عوامل هر راهبرد به دست می‌آید. جمع امتیازهای تأثیرات، نشان‌دهنده ویژگی‌های مثبت و گیرایی‌های هر یک از عوامل در مجموعه‌ای از استراتژی‌هاست.

از جمع امتیازهای تأثیرات هر ستون جدول برنامه‌ریزی کمی استراتژیک، امتیاز جذابیت نهایی هر یک از راهبردها به دست می‌آید، و بدیهی است راهبردهای دارای مزایا و ویژگی‌های هر چه بهتر و جذاب‌تر را نشان می‌دهد. در واقع امتیاز تأثیر بیشتر، نشان‌دهنده مطلوبیت بیشتر آن راهبرد در قیاس با راهبردهای دیگر است. بدین ترتیب است که بهترین راهبردها اولویت‌بندی می‌شوند (جدول شماره ۵).

جدول شماره (۵)، ماتریس برنامه‌ریزی کمی توسعه فضایی محله‌های شهر زاهدان

اهمیت	راهبردهای توسعه فضایی محله‌های شهر زاهدان						ضریب
	WO _۱	WO _۲	WO _۳	WO _۴	SO _۱	SO _۲	
عوامل داخلی و خارجی	جمع امتیاز	جمع امتیاز	جمع امتیاز	جمع امتیاز	جمع امتیاز	جمع امتیاز	
	۰	۰	۰	۰	۰	۰	
S _۱ : تمرکز ۴۷ درصد درمانگاه‌ها، ۵۵ درصد تخت‌های بیمارستانی، ۵۰ درصد داروخانه‌ها، ۳۳ درصد آزمایشگاه‌ها و ۴۰ درصد پزشکان متخصص استان در شهر زاهدان	۰/۱۹	۰	۰	۰	۰/۰۶	۱	۰/۰۲
S _۲ : وجود اراضی بایر و فاقد کاربری وسیع و مناسب در سطح شهر	۰/۱۵	۱	۰/۱۵	۳	۰/۴۵	۲	۰/۳
S _۳ : وجود همبستگی اجتماعی قوی بین ساکنان محله‌ها	۰/۱۵	۲	۰/۳	۲	۰/۳	۲	۰/۳
S _۴ : استقرار ۷ دانشگاه و مرکز آموزش عالی در زاهدان و تأثیر این مراکز در بافت اجتماعی- فرهنگی شهر	۰/۱۳	۱	۰/۱۳	۲	۰/۲۶	۱	۰/۱۳
S _۵ : وجود زمینه‌های مناسب برای تأسیس شوراباری‌های محله‌ها جهت طرح خواسته‌ها و مشکلات	۰/۱۳	۲	۰/۲۶	۳	۰/۳۹	۳	۰/۲۶
S _۶ : حمایت سازمان‌ها و نهادهای شهری از تشکل‌های غیر دولتی و محلی شهر	۰/۱۲	۲	۰/۲۴	۳	۰/۳۶	۲	۰/۲۴
S _۷ : جمع‌آوری منظم زباله از سطح معابر محله‌ها	۰/۰۵	۲	۰/۱	۱	۰/۰۵	۱	۰/۱
S _۸ : رشد سریع توسعه کالبدی و زیرساخت‌ها در شهر زاهدان	۰/۰۴	۱	۰/۰۴	۲	۰/۰۸	۳	۰/۱۲
S _۹ : دسترسی اکثر محله‌ها به آب لوله‌کشی	۰/۰۴	۱	۰/۰۴	۱	۰/۰۴	۰	۰

۰	۰	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	S _{۱۰} : وجود مراکز متعدد ورزشی در سطح شهر و محله‌ها
۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۶	۲	۰/۰۳	۱	۰/۰۶	۲	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	S _{۱۱} : وجود بلوک‌ها و شهرک‌های جدید با بافت اجتماعی- اقتصادی همگن
۰	۰	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۶	۲	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	S _{۱۲} : افزایش چشمگیر سطوح ورزشی و ارتقاء سرانه ورزشی در سال‌های اخیر
۰/۰۳	۱	۰/۰۶	۲	۰/۰۳	۱	۰/۰۶	۲	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	S _{۱۳} : وجود شبکه ارتباطی مناسب در اکثر محله- های شهر
۰/۰۳	۱	۰/۰۶	۲	۰	۰	۰/۰۶	۲	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	S _{۱۴} : وجود بافت منظم در توسعه‌های متأخر شهر
۰	۰	۰/۰۴	۲	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۴	۲	۰/۰۲	۲	۰/۰۲	S _{۱۵} : نرخ بیکاری نسبتاً پایین در مقایسه با سایر شهرهای استان
۰/۰۴	۲	۰/۰۴	۲	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۰۴	۲	۰/۰۲	۲	۰/۰۲	S _{۱۶} : وجود خرده‌فروشی و نانواپی در سطح شهر در حد نیاز خانواده‌ها
۰/۰۶	۳	۰/۰۶	۳	۰/۰۶	۳	۰/۰۴	۲	۰/۰۴	۲	۰/۰۶	۳	۰/۰۲	۳	۰/۰۲	S _{۱۷} : مشارکت قوی بخش خصوصی در ایجاد خدمات شهری
۰	۰	۰/۰۱	۱	۰	۰	۰	۰	۰/۰۳	۳	۰/۰۱	۱	۰/۰۱	۱	۰/۰۱	S _{۱۸} : احداث شبکه و تصفیه‌خانه فاضلاب و استفاده از پساب فاضلاب جهت آبیاری فضای سبز
۰/۰۴	۴	۰/۰۱	۱	۰	۰	۰/۰۲	۲	۰	۰	۰/۰۱	۱	۰/۰۱	۱	۰/۰۱	S _{۱۹} : دسترسی مناسب به ایستگاه‌های اتوبوس و تاکسی
۰/۰۲	۲	۰/۰۲	۲	۰/۰۲	۲	۰/۰۱	۱	۰/۰۲	۲	۰/۰۲	۲	۰/۰۱	۲	۰/۰۱	S _{۲۰} : تقویت زمینه‌های ملی‌گرایی و احساس تعلق به فرهنگ ایرانی
۰/۰۱	۱	۰/۰۱	۱	۰/۰۲	۲	۰	۰	۰/۰۱	۱	۰/۰۲	۲	۰/۰۱	۲	۰/۰۱	S _{۲۱} : دسترسی مناسب محله‌ها به فضاهای مذهبی
۰	۰	۰/۳	۲	۰/۴۵	۳	۰	۰	۰/۶	۴	۰/۱۵	۱	۰/۱۵	۱	۰/۱۵	W _۱ : فقر شدید فضای سبز شهری و مراکز تفریحی و گذران اوقات فراغت
۰	۰	۰/۶	۴	۰/۳	۲	۰/۱۵	۱	۰/۱۵	۱	۰/۱۵	۱	۰/۱۵	۱	۰/۱۵	W _۲ : کمبود مراکز آموزشی در بخش شرقی و شمال شهر و کیفیت نامناسب مراکز آموزشی موجود
۰/۵۶	۴	۰/۵۶	۴	۰/۲۸	۲	۰/۵۶	۴	۰/۱۴	۱	۰/۲۸	۲	۰/۱۴	۲	۰/۱۴	W _۳ : عدم دسترسی مناسب محله‌ها به بیمارستان- ها و درمانگاه‌ها
۰/۲۶	۲	۰/۱۳	۱	۰/۲۶	۲	۰/۱۳	۱	۰/۲۶	۲	۰/۲۶	۲	۰/۱۳	۲	۰/۱۳	W _۴ : توان ضعیف مشارکت ساکنان محله‌ها جهت ارتقاء سطح توسعه فضایی محله‌ها
۰/۴۸	۴	۰/۴۸	۴	۰/۲۴	۲	۰/۴۸	۴	۰/۱۲	۱	۰/۲۴	۲	۰/۱۲	۲	۰/۱۲	W _۵ : تمرکز مطب‌ها و ساختمان‌های پزشکان در مرکز شهر و محله خیم
۰/۱۶	۴	۰/۰۸	۲	۰/۰۴	۱	۰/۰۸	۲	۰/۰۴	۱	۰/۰۸	۲	۰/۰۴	۲	۰/۰۴	W _۶ : توزیع نامتعادل اماکن ورزشی موجود و در حال احداث در سطح شهر زاهدان
۰/۰۴	۱	۰/۰۴	۱	۰/۰۸	۲	۰/۱۲	۳	۰/۰۸	۲	۰/۱۲	۳	۰/۰۸	۲	۰/۰۴	W _۷ : وجود ناهنجاری‌های اجتماعی از قبیل خرید و فروش مواد مخدر، اعتیاد، سرقت و ... در محله- های شمال، شمال‌شرق و غرب زاهدان
۰	۰	۰/۰۳	۱	۰/۰۶	۲	۰	۰	۰/۰۹	۳	۰/۰۶	۲	۰/۰۳	۲	۰/۰۳	W _۸ : کمبود شدید منابع آب شرب و منابع آب جهت آبیاری فضای سبز
۰	۰	۰/۱۲	۴	۰/۰۹	۳	۰	۰	۰/۰۹	۳	۰/۰۶	۲	۰/۰۳	۲	۰/۰۳	W _۹ : کمبود پارک و فضای سبز محله‌ای
۰/۰۶	۲	۰/۱۲	۴	۰/۰۳	۱	۰/۰۹	۳	۰	۰	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	W _{۱۰} : عدم استقرار خرده‌فروشی‌ها و نانواپی‌ها در داخل محله‌ها
۰/۰۹	۳	۰/۱۲	۴	۰/۰۳	۱	۰/۰۶	۲	۰	۰	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	W _{۱۱} : تمرکز آزمایشگاه‌ها و مراکز رادیولوژی در مرکز شهر و محله خیم
۰	۰	۰/۰۶	۲	۰/۰۶	۲	۰/۰۶	۲	۰/۰۶	۲	۰/۰۶	۲	۰/۰۳	۲	۰/۰۳	W _{۱۲} : عدم توجه به تمایل بسیار زیاد شهروندان به پیگیری مشکلات محله‌ها
۰/۰۶	۲	۰/۰۹	۳	۰/۰۹	۳	۰/۰۶	۲	۰/۰۶	۲	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	W _{۱۳} : نازل بودن خدمات بهداشتی- درمانی در

محله‌های فقیرنشین و حاشیه شهر													
۰/۰۲	۱	۰/۰۴	۲	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۶	۳	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	W _{۱۴} : کمبود شدید اماکن ورزشی ارزان‌قیمت جهت استفاده عموم مردم
۰/۰۸	۴	۰/۰۸	۴	۰/۰۲	۱	۰/۰۸	۴	۰	۰	۰/۰۴	۲	۰/۰۲	W _{۱۵} : کمبود اتوبوس و تاکسی در اکثر مسیرهای درون شهری
۰/۰۸	۴	۰/۰۸	۴	۰/۰۲	۱	۰/۰۴	۲	۰	۰	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	W _{۱۶} : کمبود واحدهای تجاری خرده‌فروشی در سطح محله‌ها
۰/۰۶	۳	۰/۰۲	۱	۰/۰۴	۲	۰/۰۶	۳	۰/۰۴	۲	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	W _{۱۷} : وجود مشکلات ترافیکی به‌ویژه در محله‌های بخش مرکزی شهر
۰/۰۴	۲	۰/۰۴	۲	۰/۰۲	۱	۰/۰۴	۲	۰/۰۴	۲	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	W _{۱۸} : توزیع نامتعادل مراکز ورزشی
۰/۰۲	۱	۰/۰۶	۳	۰/۰۶	۳	۰/۰۲	۱	۰/۰۴	۲	۰/۰۴	۲	۰/۰۲	W _{۱۹} : نابرابری و جدایی‌گزینی اجتماعی-اقتصادی و کالبدی گسترده در سطح شهر
۰/۰۲	۱	۰/۰۴	۲	۰/۰۸	۴	۰/۰۴	۲	۰/۰۶	۳	۰/۰۶	۳	۰/۰۲	W _{۲۰} : وجود ناهنجاری‌های اجتماعی-کالبدی در سطح شهر بر اثر اسکان غیر رسمی
۰/۰۸	۴	۰/۰۸	۴	۰/۰۴	۲	۰/۰۴	۲	۰/۰۸	۴	۰/۰۶	۳	۰/۰۲	W _{۲۱} : سطح پایین میزان رضایت مردم از عملکرد دستگاه‌های مرتبط با مسائل شهری (به‌ویژه شهرداری)
۰	۰	۰/۰۲	۲	۰/۰۳	۳	۰	۰	۰/۰۲	۲	۰/۰۲	۲	۰/۰۱	W _{۲۲} : عدم تجهیز محله‌ها به مخزن زباله و جاری بودن آب ناشی از شستشو و پساب‌های خانگی در محله‌های غرب، شمال و شمال‌شرق شهر
۰	۰	۰/۰۱	۱	۰/۰۲	۲	۰	۰	۰/۰۲	۲	۰/۰۲	۲	۰/۰۱	W _{۲۳} : دفع بهداشتی نامناسب فاضلاب در محله‌های شمال، شمال‌شرق و غرب زاهدان
۰/۰۴	۴	۰/۰۲	۲	۰/۰۳	۳	۰/۰۳	۳	۰/۰۲	۲	۰/۰۱	۱	۰/۰۱	W _{۲۴} : کیفیت پایین آسفالت معابر درون محله‌ها و نامطلوب بودن پیاده‌روها
۰	۰	۰/۰۲	۲	۰/۰۱	۱	۰	۰	۰/۰۲	۲	۰/۰۱	۱	۰/۰۱	W _{۲۵} : کمبود زمین بازی برای کودکان در سطح محله‌ها
۰/۰۱	۱	۰/۰۲	۲	۰/۰۱	۱	۰/۰۱	۱	۰/۰۱	۱	۰/۰۱	۱	۰/۰۱	W _{۲۶} : کمبود سطوح فرهنگی با توجه به جمعیت فعلی و سرانه استاندارد
۰/۰۲	۲	۰/۰۲	۲	۰/۰۱	۱	۰/۰۲	۲	۰/۰۱	۱	۰	۰	۰/۰۱	W _{۲۷} : وجود کاربری‌ها و فعالیت‌های مزاحم در سطح شهر
۰/۰۲	۲	۰	۰	۰/۰۲	۲	۰	۰	۰/۰۲	۲	۰/۰۲	۲	۰/۰۱	W _{۲۸} : ضعف همبستگی اجتماعی در محله‌ها
۰	۰	۰	۰	۰/۰۲	۲	۰/۰۲	۲	۰/۰۲	۲	۰/۰۲	۲	۰/۰۱	W _{۲۹} : عدم وجود یکپارچگی فرهنگی و وجود برخی تعارضات و تنش‌ها میان اقوام مختلف
۰/۰۴	۴	۰	۰	۰/۰۱	۱	۰/۰۲	۲	۰/۰۱	۱	۰	۰	۰/۰۱	W _{۳۰} : کم بودن عرض معابر در توسعه‌های متأخر شهر (به عنوان نمونه زیباشهر)
۰/۰۲	۲	۰/۰۴	۴	۰/۰۳	۳	۰/۰۲	۲	۰/۰۳	۳	۰/۰۳	۳	۰/۰۱	W _{۳۱} : اسکان غیر رسمی و حاشیه‌نشینی در شهر زاهدان
۰/۰۱	۱	۰/۰۱	۱	۰/۰۳	۳	۰/۰۲	۲	۰/۰۳	۳	۰/۰۴	۴	۰/۰۱	W _{۳۲} : وجود کانون‌های جرم‌خیز و ناامن به‌ویژه در بخش‌های شمال‌شرق، شمال‌غرب و جنوب‌غرب زاهدان
۰/۰۲	۲	۰/۰۲	۲	۰/۰۱	۱	۰/۰۲	۲	۰	۰	۰/۰۲	۲	۰/۰۱	W _{۳۳} : عدم دسترسی مناسب محله‌ها به دفاتر خدمات ارتباطی
۰	۰	۰/۰۳	۳	۰/۰۱	۱	۰	۰	۰/۰۲	۲	۰/۰۱	۱	۰/۰۱	W _{۳۴} : فقدان تجهیزات ورزشی در مقابل سطوح مناسب ورزشی در سطح شهر
۰/۰۲	۲	۰/۰۱	۱	۰/۰۲	۲	۰/۰۱	۱	۰/۰۱	۱	۰/۰۲	۲	۰/۰۱	W _{۳۵} : وجود تعارض بین تنوعات فرهنگی، قومی و زبانی
۰	۰	۰/۰۳	۳	۰/۰۱	۱	۰	۰	۰/۰۳	۳	۰/۰۱	۱	۰/۰۱	W _{۳۶} : کمبود آب و قطعی آن در طول شبانه‌روز (سه‌میه‌بندی) در اکثر محله‌ها
۰/۰۳	۳	۰/۰۱	۱	۰/۰۱	۱	۰/۰۱	۱	۰/۰۲	۲	۰/۰۲	۲	۰/۰۱	W _{۳۷} : تراکم نامتعادل جمعیت و ناهمگونی بافت

جمعیتی محله‌ها													
۰/۳	۲	۰/۱۵	۱	۰/۱۵	۱	۰/۱۵	۱	۰/۱۵	۱	۰	۰	۰/۱۵	۰۱: ارتباط زودهنگام زاهدان با افغانستان در نتیجه اجرای خط آهن چابهار- ایرانشهر- زاهدان- زابل- مرز میلک
۰	۰	۰/۶	۴	۰/۳	۲	۰	۰	۰	۰	۰/۱۵	۱	۰/۱۵	۰۲: لوله‌کشی گاز در زاهدان از خط لوله گاز «صلح»
۰	۰	۰/۴۲	۳	۰/۱۴	۱	۰	۰	۰	۰	۰/۱۴	۱	۰/۱۴	۰۳: تأمین آب شرب زاهدان از طریق انتقال آب شیرین از زابل به زاهدان
۰/۴۲	۳	۰/۲۸	۲	۰/۲۸	۲	۰/۲۸	۲	۰/۲۸	۲	۰/۱۴	۱	۰/۱۴	۰۴: برخورداری از موقعیت چهارراهی و تجاری- خدماتی به عنوان پل ارتباطی بین مرکز کشور، بندر تجاری چابهار، مشهد و نیز کشورهای پاکستان، افغانستان و آسیای مرکزی
۰/۱۲	۱	۰/۲۴	۲	۰/۱۲	۱	۰/۲۴	۲	۰/۲۴	۲	۰/۱۲	۱	۰/۱۲	۰۵: بالا بودن نسبی شاخص‌های توسعه انسانی در شهر زاهدان در مقیاس منطقه‌ای
۰/۲۲	۲	۰/۲۲	۲	۰/۲۲	۲	۰/۲۲	۲	۰	۰	۰/۲۲	۲	۰/۱۱	۰۶: وجود زمین‌های مناسب اجتماعی و فرهنگی برای ارتباط با کشورهای همجوار
۰	۰	۰/۱۴	۲	۰	۰	۰/۱۴	۲	۰/۱۴	۲	۰	۰	۰/۰۷	۰۷: امکان استفاده از انرژی‌های نو در راستای توسعه پایدار شهری
۰/۱۲	۲	۰/۱۸	۳	۰/۰۶	۱	۰/۱۸	۳	۰/۱۲	۲	۰/۰۶	۱	۰/۰۶	۰۸: روند رو به تبدیل زاهدان به عنوان یک مرکز رشد منطقه‌ای در ناحیه جنوب شرق ایران
۰/۱۲	۲	۰/۱۲	۲	۰/۱۲	۲	۰/۱۲	۲	۰/۱۲	۲	۰/۱۸	۳	۰/۰۶	۰۹: تمایل بسیار زیاد شهروندان به مشارکت در طرح‌ها و برنامه‌های شهری
۰/۱۲	۲	۰/۱۸	۳	۰/۱۸	۳	۰/۱۲	۲	۰/۱۲	۲	۰/۲۴	۴	۰/۰۶	۱۰: تمایل نسبتاً زیاد شهروندان به تشکیل NGO جهت کاهش مشکلات محله‌ای
۰	۰	۰/۰۵	۱	۰	۰	۰/۰۵	۱	۰	۰	۰	۰	۰/۰۵	۱۱: بهره‌گیری از پتانسیل باد در جهت تولید انرژی پاک و ارزان
۰/۰۸	۲	۰/۱۲	۳	۰/۰۴	۱	۰/۰۴	۱	۰/۰۴	۱	۰	۰	۰/۰۴	۱۲: نرخ بیکاری نسبتاً پایین شهر زاهدان در مقایسه با سایر نقاط شهری استان
۰/۱۶	۴	۰/۰۸	۲	۰/۰۸	۲	۰/۰۴	۱	۰/۰۴	۱	۰/۰۴	۱	۰/۰۴	۱۳: موقعیت مناسب شهر زاهدان به لحاظ برخورداری از خطوط ارتباطی زمینی، ریلی و هوایی
۰/۰۸	۲	۰/۰۴	۱	۰/۰۸	۲	۰/۰۴	۱	۰/۰۸	۲	۰/۰۸	۲	۰/۰۴	۱۴: امنیت اجتماعی شهر زاهدان در مقیاس با سایر نقاط شهری استان
۰/۰۸	۲	۰/۰۸	۲	۰/۰۴	۱	۰/۰۴	۱	۰	۰	۰/۰۴	۱	۰/۰۴	۱۵: برخورداری از معادن غنی به‌ویژه افیولیت‌ها و عناصر فلزی همراه آنها چون کروم، نیکل، پلاتین، مس، سرب و روی، منگنز و حتی طلا
۰/۰۹	۳	۰/۰۶	۲	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰	۰	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱۶: برخورداری از امکانات مناسب ارتباطی در سطح برون‌شهری
۰/۰۶	۲	۰/۰۹	۳	۰/۰۶	۲	۰/۰۶	۲	۰/۰۶	۲	۰/۰۶	۲	۰/۰۳	۱۷: روند رو به افزایش سهم جمعیتی شهر زاهدان در نظام شهری استان
۰/۰۶	۲	۰/۰۹	۳	۰/۰۳	۱	۰/۰۶	۲	۰	۰	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱۸: عبور مسیر اصلی فیبر نوری بین‌المللی کشور (جاسک- فجیره) از زاهدان
۰/۰۹	۳	۰/۰۹	۳	۰/۰۹	۳	۰/۰۶	۲	۰/۰۶	۲	۰/۰۶	۲	۰/۰۳	۱۹: تنوع فرهنگ‌ها، اقوام و مذاهب در شهر زاهدان
۰	۰	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۴	۲	۰/۰۲	۲۰: وجود نیروی کار ارزان و فراوان که سرمایه‌مهمی برای رشد اقتصادی زاهدان به‌شمار می‌رود
۰/۰۱	۱	۰/۰۲	۲	۰/۰۱	۱	۰/۰۱	۱	۰/۰۱	۱	۰/۰۱	۱	۰/۰۱	۲۱: امکان جذب دانشجویان از افغانستان و پاکستان جهت تحصیل در مراکز آموزش عالی زاهدان
۰/۰۲	۲	۰/۰۳	۳	۰/۰۲	۲	۰/۰۲	۲	۰/۰۲	۲	۰/۰۱	۱	۰/۰۱	۲۲: مرکز گسترش و بالندگی مذهب و فرهنگ

شعبه و سنی													
۰	۰	۰/۱۴	۱	۰	۰	۰	۰	۰/۴۲	۳	۰	۰/۱۴	T _۱ : برخورداری از اقلیم گرم و خشک و نامناسب بودن هوا در اکثر اوقات سال	
۰/۱۳	۱	۰	۰	۰/۲۶	۲	۰/۱۳	۱	۰/۳۹	۳	۰/۲۶	۲	۰/۱۳	T _۲ : وجود مشاغل غیر رسمی و کاذب از قبیل قاچاق کالا، تهیه و توزیع مواد مخدر و ... به دلیل موقعیت مرزی شهر
۰/۳۶	۳	۰/۴۸	۴	۰/۲۴	۲	۰/۲۴	۲	۰/۳۶	۳	۰/۳۶	۳	۰/۱۲	T _۳ : عدم رشد مناسب جمعیت و خدمات در سطح شهر
۰	۰	۰/۱۲	۱	۰	۰	۰	۰	۰/۲۴	۲	۰/۱۲	۱	۰/۱۲	T _۴ : وابستگی شدید به منابع آب خارج از شهر به-ویژه آب زابل
۰/۲۲	۲	۰	۰	۰/۱۱	۱	۰/۱۱	۱	۰	۰	۰	۰	۰/۱۱	T _۵ : مرز زمینی ناامن با کشورهای پاکستان و افغانستان به دلیل قرارگیری در مسیر گذرگاه‌های بین‌المللی قاچاق مواد مخدر
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۱۱	T _۶ : کیفیت پایین جاده و خط آهن تفتان-کوئته در خاک پاکستان (ادامه راه‌آهن زاهدان-میرجاوه در خاک پاکستان)
۰/۰۵	۱	۰/۰۵	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۰۵	T _۷ : عدم بهره‌برداری مناسب از خط آهن زاهدان-میرجاوه-کوئته پاکستان
۰/۰۸	۲	۰/۱۲	۳	۰/۰۸	۲	۰/۰۸	۲	۰/۰۴	۱	۰/۰۸	۲	۰/۰۴	T _۸ : ساختار فضایی متمرکز توسعه در زاهدان
۰/۰۳	۱	۰/۰۳	۱	۰/۰۶	۲	۰/۰۶	۲	۰	۰	۰	۰	۰/۰۳	T _۹ : افزایش نابرابری‌های اجتماعی-اقتصادی-فرهنگی و کالبدی در سطح منطقه در اثر توجه به شهر زاهدان
۰	۰	۰/۰۶	۲	۰/۰۳	۱	۰	۰	۰/۰۶	۲	۰/۰۳	۱	۰/۰۳	T _{۱۰} : عدم وجود خاک مناسب جهت توسعه کشاورزی و فضای سبز شهری
۰/۰۶	۲	۰	۰	۰/۰۶	۲	۰/۰۶	۲	۰	۰	۰/۰۹	۳	۰/۰۳	T _{۱۱} : وجود ناامنی در سطح شهر به دلیل مجاورت با دو کشور پاکستان و افغانستان
۰/۰۲	۱	۰/۰۲	۱	۰/۰۴	۲	۰/۰۲	۱	۰/۰۴	۲	۰/۰۴	۲	۰/۰۲	T _{۱۲} : تمرکز توسعه در زاهدان و عدم توجه به سایر آثار و منابع فرهنگی در نقاط دیگر
۰/۰۲	۱	۰/۰۴	۲	۰/۰۶	۳	۰/۰۴	۲	۰/۰۴	۲	۰/۰۲	۱	۰/۰۲	T _{۱۳} : وجود نابرابری‌های گسترده اجتماعی-اقتصادی و فرهنگی در نواحی پیرامون زاهدان و انتقال آثار منفی آن به درون شهر و حومه‌های آن (مهاجرت، اسکان غیر رسمی، فقر، بیکاری، توسعه بی‌رویه و ...)
۰/۰۴	۲	۰/۰۴	۲	۰/۰۶	۳	۰/۰۴	۲	۰/۰۴	۲	۰/۰۴	۲	۰/۰۲	T _{۱۴} : ساختار سلسله‌مراتبی قومی و عشیره‌ای حاکم بر مناسبات اجتماعی
۰/۰۶	۳	۰/۰۸	۴	۰/۰۶	۳	۰/۰۶	۳	۰/۰۶	۳	۰/۰۶	۳	۰/۰۲	T _{۱۵} : کم بودن سهم کمک‌های مالی دولت به شهرداری زاهدان
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۰۸	۴	۰	۰	۰/۰۲	T _{۱۶} : ورزش محدود بادهای ۱۲۰ روزه و افزایش غلظت هوا و گرد و غبار در فصل تابستان
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۰۴	۲	۰/۰۴	۲	۰/۰۲	T _{۱۷} : شور بودن منابع آب زیرزمینی در محدوده شهر زاهدان
۰	۰	۰/۰۱	۱	۰/۰۲	۲	۰	۰	۰	۰	۰/۰۱	۱	۰/۰۱	T _{۱۸} : ضعف برنامه‌های تبلیغی و ترویجی درباره مسائل فرهنگی و اجتماعی
۰/۰۱	۱	۰/۰۲	۲	۰/۰۲	۲	۰/۰۲	۲	۰/۰۲	۲	۰/۰۲	۲	۰/۰۱	T _{۱۹} : ناهماهنگی میان طرح‌های فرهنگی، عمرانی، گردشگری، زیست‌محیطی و غیره در سطح شهر زاهدان
۷/۲۹	-	۱۰/۰۵	-	۷/۵۷	-	۶/۷۳	-	۷/۸۹	-	۶/۵۲	-	-	جمع

تعداد پاسخ

نتیجه گیری

اولویت‌بندی استراتژی‌های توسعه محله‌ای شهر زاهدان از طریق تجزیه و تحلیل عوامل خارجی و داخلی مؤثر بر توسعه فضایی محله‌ها، با ماتریس SWOT و مدل برنامه‌ریزی استراتژیک کمی، تعیین و مشخص گردید. با توجه به موقعیت محله‌های شهر زاهدان، استفاده از استراتژی محافظه‌کارانه (WO) به عنوان اولویت اصلی و استراتژی‌های تهاجمی (SO) به عنوان اولویت بعدی تعیین گردید. در میان استراتژی‌های تهاجمی، راهبرد یا استراتژی SO₁ با امتیاز ۷,۵۷ همراه با در نظر گرفتن فقر شدید فضای سبز شهری و مراکز تفریحی و گذران اوقات فراغت در سطح محله‌ها در اولویت نخست قرار می‌گیرد. سایر اولویت‌ها در این راهبرد عبارتند از: وجود زمینه‌های مناسب برای تأسیس شورایی‌های محله‌ها جهت طرح خواسته‌ها و مشکلات، برخورداری از موقعیت چهارراهی و تجاری-خدماتی به عنوان پل ارتباطی بین مرکز کشور، بندر تجاری چابهار، مشهد و نیز کشورهای پاکستان، افغانستان و آسیای مرکزی، عدم دسترسی مناسب محله‌ها به بیمارستان‌ها و درمانگاه‌ها، وجود مشاغل غیر رسمی و کاذب از قبیل قاچاق کالا، تهیه و توزیع مواد مخدر و ... به دلیل موقعیت مرزی شهر، عدم رشد مناسب جمعیت و خدمات در سطح شهر، حمایت سازمان‌ها و نهادهای شهری از تشکل‌های غیر دولتی و محلی شهر، توان ضعیف مشارکت ساکنان محله‌ها جهت ارتقاء سطح توسعه فضایی محله‌ها و ... با در نظر گرفتن این موارد در توسعه فضایی محله‌های شهر زاهدان، می‌توان شاهد پویایی و تحرک محله‌ها در شهر زاهدان بود.

در صورت تحقق موارد بالا در توسعه فضایی محله‌ها، می‌توان به پیگیری استراتژی محافظه‌کارانه در اولویت بعدی پرداخت. به این منظور، با توجه به جدول برنامه‌ریزی استراتژیک کمی که به تفکیک برای انواع استراتژی‌ها (WT و WO، ST و SO) تدوین شده است. در راهبردهای محافظه‌کارانه، WO₂ با بیشترین امتیاز ۷,۸۹ نمایانگر راهبردی مهم در توسعه فضایی محله‌ها می‌باشد. در این راهبرد، وجود اراضی بایر وسیع و مناسب و فاقد کاربری در سطح شهر به عنوان اولویت اول در توسعه فضایی محله‌ها در نظر گرفته شده است. سایر راهبردها عبارتند از: وجود زمینه‌های مناسب برای تأسیس شورایی‌های محله‌ها جهت طرح خواسته‌ها و مشکلات، استقرار هفت دانشگاه و مرکز آموزش عالی در زاهدان و تأثیر این مراکز در بافت اجتماعی-فرهنگی شهر، بالا بودن نسبی شاخص‌های توسعه انسانی در شهر زاهدان در مقیاس منطقه‌ای و ... بر این اساس پیشنهادات زیر به منظور ارتقاء وضعیت کیفی محله‌ها ارائه می‌گردد:

- ۱- تجهیز محله‌ها به امکانات اولیه و مورد نیاز،
- ۲- توسعه و بهبود کمی و کیفی شبکه‌های ارتباطی محله‌ها و فراهم نمودن آب آشامیدنی شیرین، سالم و بهداشتی،
- ۳- ایجاد خانه محله با همکاری معتمدین و ریش‌سفیدان محله‌ها به منظور کاهش مشکلات محله‌ای،
- ۴- افزایش امنیت اجتماعی محله‌ها،
- ۵- حمایت از سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی در راستای توسعه اقتصادی محله‌ها،
- ۶- ارتقاء وضعیت زیست‌محیطی و راهبرد تقویت بافت کالبدی و افزایش کیفیت بصری محله‌ها برای کاهش ناهنجاری‌ها و جرائم شهری.

منابع

- ابراهیم زاده، عیسی و دیگران، (۱۳۹۰)، برنامه ریزی استراتژیک توسعه گردشگری، با تأکید بر گردشگری مذهبی (مطالعه موردی: شهر قم)، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۷۶.
- بدری، سید علی، نعمتی، مرتضی، (۱۳۸۸)، برنامه ریزی راهبردی توسعه اقتصادی با رویکرد مشارکتی، مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان لنگه، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۶۸.
- حاتمی نژاد، حسین، فرجی مولایی، امین، (۱۳۹۰)، امکان‌سنجی اجرای طرح‌های استراتژی توسعه شهری (CDS) در ایران، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، سال دوم، شماره هشتم.
- حق جو، محمدرضا، (۱۳۸۳)، تحلیل مناسبات محیطی در مدیریت گسترش فضایی کلان شهرها، فصلنامه مدیریت شهری، شماره ۱۷.
- زیاری، کرامت‌اله (۱۳۸۳)، مکتب‌ها، نظریه‌ها و مدل‌های برنامه و برنامه‌ریزی منطقه‌ای، انتشارات دانشگاه یزد، یزد.
- صابری، حمید و دیگران، (۱۳۹۱)، اولویت بندی استراتژی‌های توسعه شهر (CDS) با استفاده از فرایند تحلیل سلسله مراتبی AHP مطالعه موردی: کلان شهر اصفهان، فصلنامه علمی - پژوهشی فضای جغرافیایی، سال دوازدهم، شماره ۳۹.
- صرافی، مظفر، (۱۳۷۷)، مبانی برنامه ریزی توسعه منطقه‌ای، انتشارات سازمان برنامه و بودجه، چاپ اول، تهران.
- صرافی، مظفر (۱۳۸۱)، مشکلات شهری مهم ایران و نقش برنامه‌ریزی شهری، فصلنامه معماری و شهرسازی، شماره ۶۳-۶۲.
- کیانی، اکبر و دیگران، (۱۳۸۸)، بررسی هویت بخشی شهر فیروزآباد در بهسازی و نوسازی بافت تاریخی شهر گور با استفاده از تکنیک SWOT، فصلنامه جغرافیایی آمایش، شماره ۶.
- مسیحی، وراز، (۱۳۸۳)، برنامه ریزی استراتژیک و کاربرد آن در شهرسازی ایران، انتشارات شرکت پردازش و برنامه ریزی شهر تهران.
- مصیب زاده، علی، عابدینی، اصغر، (۱۳۹۱)، تحلیلی بر تعیین راهبردهای بهینه جهت بهسازی و نوسازی بافت فرسوده، مطالعه موردی: بخش مرکزی شهر ارومیه، فصلنامه علمی - پژوهشی فضای جغرافیایی، سال دوازدهم، شماره ۲۰.
- Kurttila, M, (2000), Utilizing the Analytic Hierarchy Process(AHP) in SWOT Analysis: A Hybrid Method and Application to forest Certification Case, Forest Policy and Economic.
- Phonm Prnch, M, (2005), City development Sterategy, 2005-2015.
- Behzadfar, M, Zamanian, R, (2007), Application of Multi- Criteria Decision Making for AHP Process in Tourism Planning, International Engineer Leaflet, Vol. 19, No.6.
- Ebrahimzade, I, Aghasizadeh, A., (2009), The Analsis of Factors in Expansion of Coastal Region of Chabehar Tourism Thought SWOT Model, Journal of Urban- Regional Studies and Reserch, Issue1, N.1.
- Hangher, J., Vilan, D., & Toms, L., (2002), Base of Strategic Management, Translated by Seyes Mohammad Erabi and Daoud Ezadi, Published by Center for Cultural Reserch.
- Harison, J., (2003), Strategic Management, Translated by Behrooz Ghasemi, 1th Published, Heyhat Press, Tehran.